SITRA

MUISTIO

16.11.2026

Otto Tähkäpää, Sanna Rekola, Onni Pekonen ja Rosa-Maria Mäkelä

SUKUPOLVIEN VÄLINEN OIKEUDEN-MUKAISUUS SUOMESSA

Periaatteesta päätöksentekoon

Sitran muistio
© Sitra 2026
Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus Suomessa – Periaatteesta päätöksentekoon

Kirjoittajat: Otto Tähkäpää, Sanna Rekola, Onni Pekonen ja Rosa-Maria Mäkelä

Toimitussihteeri: Anna Solovjew-Wartiovaara

Taitto: Grano Oy

ISBN 978-952-347-491-8 (PDF) www.sitra.fi
ISSN 2737-1034 (PDF) www.sitra.fi

Sitran muistiot ovat tulevaisuustyömme taustaksi tuotettuja sisältöjä.

Sisällys

Esipuhe 5

Tiivistelmä 7

Sammanfattning 9

Summary 11

1. Johdanto: Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on Suomen kohtalonkysymys 13

1.1 Aihe yhä kriittisempi 13

1.2 Sukupolvivastuulaki on harppaus oikeaan suuntaan 16

2. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus murrosten ajassa 18

2.1 Sopeutumisessa ja uudistumisessa on onnistuttava yhtä aikaa 18

2.2 Julkinen talous ja väestön ikääntyminen haastavat pitkäjänteistä päätöksentekoa 19

2.3 Luottamus sukupolvisopimukseen horjuu 20

2.4 Kohti parempaa ja pitkäjänteisempää päätöksentekoa 23

3 Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus päätöksenteon kysymyksenä 25

3.1 Moraalisesta periaatteesta institutionaaliseksi kysymykseksi 25

3.2 Sukupolvi ikäryhmänä ja syntymäkohorttina 27

3.3 Oikeudenmukainen päätöksenteko tunnustaa, osallistaa ja punnitsee 29

3.4 Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden edistämistä haastavat tekijät 31

4. Ratkaisuja Suomelle sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen 35
4.1 Suomella on monia vahvuuksia, joiden päälle rakentaa 35
4.2 Ratkaisuja päätöksenteon instituutioiden, rakenteiden ja prosessien kehittämiseen 41
4.3 Ratkaisuja julkishallinnon ja päättäjien valmiuksien vahvistamiseen 45
4.4 Ratkaisuja kansalaisten osallistumiseen 49
5. Lopuksi: Periaatteesta ollaan jo samaa mieltä, nyt on aika toimia 52
Lähteet 54
Kirjoittajista 59

Esipuhe

Suomi on tulevina vuosina isojen muutosten edessä. Julkisen talouden kiristyvät reunaehdot, väestön ikääntyminen, turvallisuusympäristön muutokset, teknologinen murros ja ekologinen kestävyyskriisi haastavat meitä sopeutumaan ja uudistumaan. Emme kuitenkaan ole muutosten armoilla, vaan voimme vaikuttaa tulevaisuuteen. On pohdittava yhdessä, millaista tulevaisuutta haluamme Suomelle rakentaa.

Nyt tehtävät päätökset vaikuttavat eri tavoin eri sukupolviin ja niihin voi liittyä jännitteitä. Siksi tarvitsemme tapoja varmistaa, että kaikkein näkökulmat tulevat huomioiduksi päätöksenteossa – myös lasten, nuorten ja tulevien sukupolvien, eli niiden, jotka tulevaisuudessa aikanaan elävät. Kyse ei ole vain moraalisesta periaatteesta vaan Suomen uudistumis- ja kasvukyvyn edellytyksestä.

Nuorten heikentynyt tulevaisuususko on varoitusmerkki, joka on otettava tosissaan. Eri puolilla Eurooppaa nuoret ovat tänä syksynä kerääntyneet kaduille vaatimaan parempaa tulevaisuutta ja äänensä kuulemista päätöksenteossa. Myös Suomessa tulevaisuususkon heikentyminen voi rapauttaa nuorten luottamusta yhteiskunnan instituutioihin ja päätöksentekoon. Jos nuoret kokevat, ettei yhteiskunta sitoudu heihin ja heidän tulevaisuuteensa, sitoutuvatko nuoret yhteiskunnan ylläpitämiseen ja rakentamiseen omalla vuorollaan? Pienessä maassa tarvitsemme jokaista, eikä sukupolvien väliseen vastakkainasetteluun ei ole varaa.

Parlamentaarinen aloite sukupolvivastuulaista on osoitus siitä, että meillä on halua vaalia sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta päätöksenteossa, ei vain kauniina periaatteena vaan myös käytännössä. On aika löytää konkreettiset keinot, joilla sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen voidaan päätöksenteossa varmistaa. Suomella on hyvät lähtökohdat ja vahvuuksia, joiden päälle rakentaa.

Muistiomme on puheenvuoro sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden puolesta. Se avaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta päätöksenteon kysymyksenä ja esittelee ratkaisuja, joiden avulla eri sukupolvien hyödyt, haitat, vastuut ja mahdollisuudet voidaan tunnistaa ja punnita avoimesti. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen on Suomen tulevaisuuden kannalta kriittinen tehtävä, jota haluamme olla omalta osaltamme tukemassa.

Muistio julkaistaan Euroopan ensimmäisenä sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden päivänä 16.11.2026, jolloin järjestetään myös valtakunnallinen ennakointitapahtuma Finnsight 2026. Tapahtumassa keskustellaan rohkeudesta rakentaa parempaa tulevaisuutta lapsille, nuorille ja tuleville sukupolville sekä siitä, miten sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus voidaan tuoda osaksi päätöksentekoa. Ratkaisuja on olemassa, nyt on aika ottaa niitä käyttöön!

16.11.2026

Elina Kiiski-Kataja
vt. johtaja, ennakointi- ja koulutustoiminto, Sitra

Tiivistelmä

Tulevina vuosina Suomessa joudutaan tekemään merkittäviä esimerkiksi talouteen, tekoälyyn, turvallisuuteen ja ilmastoon liittyviä päätöksiä, joiden vaikutukset ulottuvat paljon yksittäisiä vaalikausia pidemmälle. Tästä syystä päätöksenteossa tulee kiinnittää erityistä huomiota sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen. Se voi parantaa yhteiskunnan kykyä tehdä ja toimeenpanna vaikeitakin päätöksiä sekä vahvistaa niiden instituutioiden legitimiteettiä, joiden varassa yhteiskunnan pitkäjänteinen uudistuminen tapahtuu.

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on pitkään ollut juhlapuheiden kaunis periaate, josta on helppo olla samaa mieltä. Sillä tarkoitetaan hyvän elämän edellytysten oikeudenmukaista jakautumista nykyisten ja tulevien sukupolvien välillä. Päätöksenteon kontekstissa kyse on siitä, miten päätöksiin liittyvät hyödyt, haitat, vastuut ja mahdollisuudet jakautuvat eri sukupolville.

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on rakentunut sukupolvien välisen vastavuoroisuuden periaatteelle. Tämän niin kutsutun sukupolvisopimuksen mukaan jokainen työikään ehtinyt sukupolvi ottaa vuorollaan vastuun yhteiskunnasta ja sen palveluiden järjestämisestä luottaen siihen, että seuraavat sukupolvet aikanaan huolehtivat heistä. Sukupolvisopimuksen keskiössä on ollut myös ajatus siitä, että jokainen sukupolvi vuorollaan jättää yhteiskunnan seuraavalle sukupolvelle vähintään yhtä hyvässä kunnossa, kuin sen saadessaan.

Nyt julkisen talouden haasteet, väestön ikääntyminen, ekologinen kestävyyskriisi ja monet muut yhteiskunnalliset ongelmat horjuttavat sukupolvisopimusta. Lapset, nuoret ja tulevat sukupolvet ovat saamassa perinnöksi koko joukon epäreilulta tuntuvia yhteiskunnallisia haasteita, ellemme kykene uudistamaan yhteiskuntaa kestävälle pohjalle. Suomi joutuu tulevina vuosina tekemään vaikeita päätöksiä ja pitkäjänteisiä uudistuksia, joiden vaikutukset ulottuvat yli vaalikausien ja sukupolvien. Samalla ne mittaavat kykymme huomioida oikeudenmukaisesti eri sukupolvien tarpeet ja näkökulmat.

»

Murrosten ajassa sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ei ole ainoastaan ylevä moraalinen periaate, vaan sen huomioiminen päätöksenteossa on strateginen välttämättömyys ja edellytys hyvinvointivaltion jatkuvuudelle, demokratian legitimiteetille, yhteiskunnalliselle luottamukselle ja uudistumiskyvylle. Pienessä maassa sukupolvien väliseen vastakkainasetteluun ei ole varaa, vaan on löydettävä keinot toimia ja rakentaa tulevaisuutta yhdessä. Siksi tarvitsemme päätöksentekoon sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta edistäviä toimintamalleja ja rakenteita, jotka parantavat päätöksenteon laatua ja ehkäisevät ongelmien siirtämistä seuraavien sukupolvien kannettaviksi. Oikeudenmukaiseksi koettu vastuiden, kustannusten ja hyötyjen jako lisää myös yhteiskunnallisten uudistusten hyväksyttävyyttä.

Suomella on hyvät lähtökohdat vahvistaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta päätöksenteossa. Kehittynyt ennakointijärjestelmä, toimiva julkishallinto ja pitkät perinteet kansalaisten osallistamiselle päätöksenteossa ovat vahvuuksia, joiden päälle voimme rakentaa.

Eduskunnassa laajaa kannatusta yli puoluerajojen saanut aloite sukupolvivastuulaista on tärkeä askel eteenpäin. Sen toimeenpanon tueksi tarvitaan konkreettisia ratkaisuja liittyen niin päätöksenteon rakenteisiin ja prosesseihin, julkishallinnon valmiuksien vahvistamiseen ja kansalaisten osallistumiseen. Yhdessä nämä näkökulmat voivat muodostaa toisiaan tukevan kokonaisuuden ja edistää sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden toteutumista. Hyväksi koettuja käytännön ratkaisuja on olemassa runsaasti. Tehtävänä on kehittää Suomelle sopiva malli, joka auttaa meitä rakentamaan parempaa tulevaisuutta kaikille, niin nykyisille kuin tulevillekin sukupolville.

Sammanfattning

Under de kommande åren kommer Finland att behöva fatta viktiga beslut om ekonomin, artificiell intelligens, säkerheten och klimatet. Konsekvenserna av dessa beslut kommer att sträcka sig långt bortom enskilda valperioder.

Därför behöver rättvisa mellan generationerna ges större uppmärksamhet i beslutsfattandet. Det kan stärka samhällets förmåga att fatta och genomföra långsiktiga beslut och stärka legitimiteten hos de institutioner som samhällets långsiktiga förnyelse bygger på.

Rättvisa mellan generationerna har länge varit en princip som är lätt att ställa sig bakom. Den handlar om att förutsättningarna för ett gott liv ska fördelas rättvist mellan olika generationer. I beslutsfattandet innebär det att beakta hur beslutens fördelar, nackdelar, ansvar och möjligheter fördelas mellan generationerna.

Det finländska välfärdssamhället bygger på principen om ömsesidighet mellan generationerna. Enligt detta så kallade generationskontrakt tar varje generation, när den når arbetsför ålder, ansvar för samhället och dess tjänster i förvissning om att kommande generationer i sin tur kommer att ta ansvar för dem. En central tanke är också att varje generation ska lämna över samhället till nästa i minst lika gott skick som när den själv tog emot det.

Utmaningarna för de offentliga finanserna, den åldrande befolkningen, den ekologiska hållbarhetskrisen och andra samhällsutmaningar sätter nu generationskontraktet under press. Om vi inte lyckas förnya samhället på en hållbar grund riskerar barn, unga och kommande generationer att ärva en rad utmaningar som kan upplevas som orättvisa. Finland kommer att behöva fatta svåra beslut och genomföra långsiktiga reformer vars konsekvenser sträcker sig över valperioder och generationer. Dessa beslut prövar samtidigt vår förmåga att på ett rättvist sätt beakta olika generationers behov och perspektiv.

I en tid av stora omvälvningar är rättvisa mellan generationerna mer än en god princip. Det är en strategisk nödvändighet och en förutsättning för välfärdsstatens kontinuitet, demokratins legitimitet, tilliten i samhället och samhällets förmåga till förnyelse. Ett litet land har inte råd med växande motsättningar mellan generationerna. Vi måste hitta sätt att agera tillsammans och bygga framtiden gemensamt.

Därför behövs strukturer och arbetssätt som främjar rättvisa mellan generationerna, förbättrar kvaliteten på besluten och förhindrar att dagens problem förs över till kommande generationer. När ansvar, kostnader och fördelar fördelas på ett sätt som upplevs som rättvist kan det också öka acceptansen för nödvändiga samhällsreformer.

Finland har goda förutsättningar att stärka rättvisan mellan generationerna i beslutsfattandet. Ett välutvecklat framsynssystem, en fungerande offentlig förvaltning och en lång tradition av att involvera medborgarna i beslutsfattandet ger en stark grund att bygga vidare på.

Initiativet till en lag om generationsansvar, som har fått brett stöd över partigränserna i riksdagen, är ett viktigt steg framåt. För att omsätta initiativet i praktiken behövs dock konkreta åtgärder för att utveckla beslutsfattandets strukturer och processer, stärka den offentliga förvaltningens kapacitet och öka medborgarnas deltagande. Tillsammans kan dessa åtgärder bilda en helhet där de olika delarna stöder varandra och stärker rättvisan mellan generationerna.

Det finns redan många praktiska lösningar som har visat sig fungera. Finlands uppgift är nu att utveckla en modell som passar våra förhållanden och hjälper oss att bygga en bättre framtid för både dagens och kommande generationer.

Summary

In the coming years, Finland will face major decisions on the economy, artificial intelligence, security and climate change. Their effects will reach far beyond individual electoral terms.

Intergenerational fairness must therefore be given particular attention in decision-making. It can strengthen society's capacity to make and implement decisions and reinforce the legitimacy of the institutions on which Finland's long-term renewal depends.

Intergenerational fairness has long been a widely supported principle that is easy to endorse. It means ensuring that the conditions for a good life are shared fairly between generations. In the context of decision-making, it concerns how the benefits, disadvantages, responsibilities and opportunities arising from decisions are shared among different generations.

Finnish society has been built on the principle of reciprocity between generations. Under this implicit social contract, each generation, on reaching working age, assumes responsibility for supporting society and providing its services, trusting that future generations will do the same in turn. The contract also rests on the idea that each generation should leave society to the next in at least as good a condition as it inherited it.

Today, challenges in public finances, an ageing population, the ecological sustainability crisis and other societal pressures are putting this intergenerational contract under strain. Unless Finland succeeds in renewing society on a sustainable basis, children, young people and future generations will inherit a range of societal challenges that may feel deeply unfair. Finland will have to make difficult decisions and undertake long-term reforms whose consequences will extend across electoral terms and generations. These choices will test our ability to take the needs and perspectives of different generations fairly into account.

In a period of profound change, intergenerational fairness is more than an ideal. It is a strategic necessity and a prerequisite for the continuity of the welfare state, the legitimacy of democracy, trust and society's capacity for renewal. A small country cannot afford growing divisions between generations. We must find ways to act together and build a shared future.

This requires decision-making structures and practices that promote intergenerational fairness, improve the quality of decisions and prevent today's problems from being passed on to future generations. A fair distribution of responsibilities, costs and benefits can also increase public acceptance of necessary reforms.

Finland is well placed to strengthen intergenerational fairness in decision-making. Its advanced foresight system, effective public administration and long tradition of involving citizens in decision-making provide a strong foundation on which to build.

The parliamentary initiative for an Intergenerational Responsibility Act, which has received broad cross-party support, is an important step forward. Turning its principles into practice will, however, require concrete action to develop decision-making structures and processes, strengthen the capabilities of public administration and enhance citizen participation. Together, these measures can form a mutually reinforcing framework for advancing intergenerational fairness.

Many practical solutions already exist. Finland's task is to develop a model suited to its own context, one that helps build a better future for both present and future generations.

1. Johdanto: Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on Suomen kohtalonkysymys

Suomen tulevaisuus rakentuu sukupolvien väliselle vastavuoroisuudelle. Pienessä maassa meillä ei ole varaa ajautua erilleen. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen päätöksenteossa on Suomelle strateginen välttämättömyys ja voimavara, joka auttaa meitä tekemään parempia päätöksiä ja turvaamaan hyvinvointivaltion jatkuvuuden, uudistumiskyvyn ja demokratian legitimiteetin myös tulevaisuudessa.

1.1 Aihe yhä kriittisempi

Syksyllä 2026 olemme todistaneet nuorten protesteja eri puolilla Etelä- ja Keski-Eurooppaa, kun nuoret ovat kerääntyneet kaduille puolustamaan oikeuksiaan muun muassa laadukkaaseen koulutukseen, toimeentuloon ja kohtuuhintaiseen asumiseen liittyen. Yhdistävänä tekijänä taustalla on ollut kokemus petetystä tulevaisuuslupauksesta ja kasvavasta, tulevaisuutta koskevasta epävarmuudesta sekä siitä, ettei nuorten ääni kuulu riittävästi päätöksenteossa.

Suomessa nuoret eivät ole sankoin joukoin kaduilla protestoimassa, mutta myös täällä nuorten tulevaisuususko on laskenut rajusti (Happonen ym. 2025). Nuorisotyöttömyys on korkealla tasolla ja työhön ja toimeentuloon liittyvät epävarmuudet lisäävät paineita. Tekoälyn nopeasti etenevä käyttöönotto työelämässä heikentää luottamusta omiin työllistymismahdollisuuksiin. Mitä kannattaa nyt opiskella, jotta tulevaisuudessa pärjää? Monet nuoret eivät ole koskaan kokeneet taloudellisen kasvun aikaa, sen sijaan erilaiset julkisten palveluiden heikennykset ja leikkaukset ovat tulleet tutuiksi. Nuoret kantavat huolta hyvinvointivaltion tulevaisuudesta ja siitä, onko turvaverkkoja enää tarjolla, jos niitä joskus tarvitsee. Moni epäilee, ettei tule koskaan saamaan eläkettä. Myös turvallisuusympäristön muutokset ja ekologinen kestävyyskriisi herättävät huolta. Säilyykö planeetta elinkelpoisena?

Uskaltaako tänne hankkia lapsia? Ajatukset tulevaisuudesta ohjaavat nuorten valintoja ja vaikuttavat paitsi heidän henkilökohtaiseen elämäänsä myös suomalaisen yhteiskunnan jatkuvuuteen, elinvoimaan ja uudistumiskykyyn.

Suomi on tulevina vuosina isojen valintojen edessä liittyen esimerkiksi julkiseen talouteen, tekoälyyn, ilmastonmuutokseen ja turvallisuuteen. Valinnat vaikuttavat eri tavoin eri sukupolviin ja niihin voi liittyä jännitteitä. Siksi on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota nuorten huoliin ja sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen päätöksenteossa. Jos näin ei tehdä, vaarana on, että nuoret kyseenalaistavat demokratian legitimiteetin ja hyvinvointivaltiota kannattelevan sukupolvisopimuksen. Jos yhteiskunta ei osoita sitoutuvansa nuorten tulevaisuuteen, voidaanko nuorten odottaa omalla vuorollaan sitoutuvan yhteiskunnan ylläpitämiseen ja rahoittamiseen? Pienessä maassa sukupolvien väliseen vastakkainasetteluun ei ole varaa, vaan on löydettävä keinot toimia ja rakentaa tulevaisuutta yhdessä.

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on periaate, joka nousee usein esille juhlapuheissa. Ajatus on kaunis ja kannatettava: otetaan kaikkien näkökulmat mukaan, huomioidaan päätösten vaikutukset eri sukupolviin ja rakennetaan parempaa tulevaisuutta niin nykyisille kuin tuleville sukupolville. Ylevä ja yleisesti jaettu periaate ei kuitenkaan välttämättä ohjaa konkreettista päätöksentekoa. Tätä mieltä on myös suurin osa suomalaisista. E2 Tutkimuksen ja Norstatin Sitralle toteuttaman kansalaiskyselyn (2026) mukaan 73 prosenttia suomalaisista on sitä mieltä, ettei poliittisessa päätöksenteossa oteta riittävästi huomioon päätösten vaikutuksia tuleviin sukupolviin. Yhtä suuri osa olisi valmis huomioimaan tulevat sukupolvet paremmin, vaikka se tarkoittaisi omista eduista tinkimistä lyhyellä aikavälillä.

Päätöksentekopöydissä tulevaisuuden ohi ajavat akuutit kriisit, jotka vaativat välitöntä reagointia. Yhteiskunnallinen keskustelu kietoutuu nykyisyyden ympärille, uutiskynnyksen ylittäviin aiheisiin. Jos lasten ja nuorten asioista puhutaan, keskusteluun osallistuvat aikuiset ja siinä painottuvat lapsiin ja nuoriin kohdistuvat tämän hetken huolet, ei heidän tulevaisuutensa. Tulevien, vielä syntymättömien sukupolvien näkökulmat nousevat esille vielä harvemmin.

Juuri tästä syystä Suomessa tarvitaan parempaa yhteisymmärrystä ja uudenlaisia ratkaisuja siihen, miten sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta edistetään päätöksenteossa. Kyse ei ole poliittisten arvovalintojen ohittamisesta, vaan konkreettisista menettelyistä, joiden avulla varmistetaan, että myös lasten, nuorten ja tulevien sukupolvien näkökulmat huomioidaan päätöksenteossa ja eri sukupolvien etuja voidaan tarkastella rakentavasti myös silloin, kun niihin liittyy ristiriitoja.

Viime vuosien aikana on käyty kasvavaa keskustelua sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta ja tulevien sukupolvien oikeuksista niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Se osoittaa, että sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistamisen tarve on laajasti tunnistettu. Ratkaisujakin on tarjolla – nyt tarvitaan askel kohti konkretiaa ja toimintaa.

Lyhyt katsaus viimeaikaiseen keskusteluun Suomessa

Viime vuosien aikana on käyty lisääntyvää keskustelua sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta ja tulevien sukupolvien oikeuksista niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Vuonna 2023 julkaistu valtioneuvoston tulevaisuusselonteko loi näkymää seuraavien sukupolvien Suomeen ja tarjosi ratkaisuja tulevien sukupolvien huomioimiseen päätöksenteossa. Sen tausta-aineistona julkaistu Ennakointi ja tulevat sukupolvet lainvalmistelun prosesseissa, instituutioissa ja käytännöissä (Airos ym. 2022) -selvitys avasi ansiokkaasti tapoja, joilla tulevien sukupolvien huomioimista ja ennakointia voidaan vahvistaa Suomessa. Keskustelun juuret ovat kuitenkin tätäkin pidemmällä. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja tulevat sukupolvet nostettiin esiin esimerkiksi valtioneuvoston ensimmäisestä tulevaisuusselonteosta tehdyssä eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan mietinnössä (TuVM 1/1994; Lehto et al. 1994) ja valtioneuvoston kanslian 11.6.1993 asettaman työryhmän raportissa Sukupolvien välinen tulonjako vuonna 1994.

Vuonna 2024 järjestetty YK:n Tulevaisuushuippukokous nosti aiheen kansainväliseen keskusteluun. Kokouksessa solmittu Tulevaisuussopimus ja sen yhteydessä julkaistu Tulevien sukupolvien julistus pyrkivät vahvistamaan yhteistä tahtoa globaalien kriisien ratkaisuun. Suomessa Demos Helsingin, Sitran ja Fingon muodostama Pitkäjänteisen hallinnon hub pyrki nostamaan kokouksen teemoja keskusteluun myös Suomessa. Hubin julkaisu Kohti pitkäjänteistä hallintoa – tulevaisuustietoisuudesta toimintaan (Djakoff ym. 2024) nosti esille tapoja pitkäjänteisen hallinnon edistämiseen. YK:n huippukokouksen yhteydessä Suomen YK-nuoret järjestivät nuorille oman tulevaisuushuippukokouksen.

Viime aikoina keskustelua on herätellyt myös tulevaisuusvaliokunta. Vuonna 2025 julkaistu Eläke- ja hoivapommi tikittävät -julkaisu (Kurronen ym.) kokosi asiantuntijoiden puheenvuoroja sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta ikääntyvässä hyvinvointivaltiossa.

Nuorten näkökulmasta aihetta on lähestytty keskustelussa nuorten tulevaisuususkosta. Nuorisobarometrin (Happonen ym. 2025) havainto nuorten tulevaisuususkon heikkenemisestä sai monet havahtumaan nuorten kokemuksiin ja niiden mahdollisiin yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijatyöryhmän suosituksissa (2026) sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen tunnistetaan keskeiseksi ratkaisuksi, jolla nuorten tulevaisuususkoa voidaan vahvistaa.

Myös valtioneuvoston tuore tulevaisuusselonteon 2. osa Nuoret tulevaisuudentekijöinä (2026) pureutuu nuorten tulevaisuususkon ja osallisuuden vahvistamiseen. Nuorten äänen kuulumiseen kiinnitettiin selonteossa erityistä huomioita ja osana valmistelua Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö Itla, Erätauko-säätiö ja Diakonissalaitos järjestivät lukuisia dialogeja ja tulevaisuustyöpajoja.

»

Sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen ja tulevien sukupolvien hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä on käsitelty 2020-luvulla myös sosiaali- ja terveysministeriön sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamassa hyvinvointitalouden edistämiseen tähtäävässä työssä (ks. esim. Iivonen ym. 2024). Syksyllä 2026 julkaistava Tulevat sukupolvet lainsäädännössä ja päätöksenteossa – selvitys kehittämistarpeista Suomessa tarjoaa näkymää siihen, miten tulevien sukupolvien oikeudet ja päätösten pitkän aikavälin vaikutukset voidaan nykyistä paremmin huomioida päätöksenteossa ja lainvalmistelussa sekä miten sukupolvivaikutusten arviointia ja lasten ja nuorten näkökulmien huomioimista päätöksenteossa tulisi kehittää.

1.2 Sukupolvivastuulaki on harppaus oikeaan suuntaan

Merkittävä askel eteenpäin sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi päätöksenteossa on tulevaisuusvaliokunnan kesällä 2026 alulle panema parlamentaarinen aloite sukupolvivastuulaista, joka kokosi taakseen laajan joukon kansanedustajia kaikista eri eduskuntapuolueista. Sukupolvivastuulain tavoite on vahvistaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta ja tulevien sukupolvien oikeuksia sekä varmistaa, että yhteiskuntapolitiikan suunnittelussa ja seurannassa, lainsäädännön valmistelussa ja tulevaisuuden ennakoinnissa tavoitellaan myönteisiä vaikutuksia pitkällä ja erittäin pitkällä aikavälillä.

Sukupolvivastuulaki ei takaa, että päätökset ovat eri sukupolvien näkökulmasta oikeudenmukaisia – politiikka on ja sen kuuluukin olla arvovalintoja – mutta se ohjaa meidät tekemään päätöksiä sukupolvivaikutukset huomioiden. Se voi auttaa myös arvioimaan päätösten vaihtoehtoisia kustannuksia. Jos sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta ei huomioida päätöksenteossa, voivat taloudelliset, sosiaaliset, demokraattiset ja ympäristöön liittyvät kustannukset kasvaa merkittävästi (Euroopan komissio 2026). Lyhytnäköinen politiikka voi lisätä myös ilmastonmuutoksen aiheuttamia vahinkoja, heikentää talouskasvua ja tehdä tulevaisuuteen siirtyvistä ongelmista entistä haastavampia. Samalla eriarvoisuus voi syventyä, sosiaalinen liikkuvuus heikentyä ja luottamus mahdollisuuksien oikeudenmukaisuuteen murentua. Tämä voi vähentää luottamusta instituutioihin, heikentää kansalaisosallistumista ja altistaa demokratioita esimerkiksi disinformaatiolle ja yhteiskunnallisille häiriöille.

Lainvalmistelun rinnalla on tärkeää käydä myös laajempaa yhteiskunnallista keskustelua sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta ja keinoista sen vahvistamiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Kansalaisten mandaatti oikeudenmukaisuuden vahvistamiselle ja näkemykset toivottavasta tulevaisuuden suunnasta ovat tärkeä osa kokonaisuutta.

Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen lisää tulevaisuususkoa, parantaa päätöksentekoa ja vahvistaa kykyämme toimia muutoksissa. Se ei ole ainoastaan eettinen kysymys, vaan strateginen välttämättömyys, jonka avulla varmistamme hyvinvointivaltion jatkuvuuden, vahvistamme demokratiaa ja luomme edellytyksiä suomalaisen yhteiskunnan menestymiselle myös tulevaisuudessa.

Tämä muistio on puheenvuoro sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden puolesta. Se on tarkoitettu päättäjille, virkahenkilöille ja kaikille niille, jotka haluavat ymmärtää, mistä sukupolvien välisessä oikeudenmukaisuudessa on kyse ja miten sitä voi päätöksenteossa käytännössä edistää. Luvussa kaksi avataan sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden merkitystä murrosten ajassa, miksi juuri nyt tarvitsemme ratkaisuja asian huomioimiseksi päätöksenteossa. Kolmannessa luvussa syvennetään näkymää sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen päätöksenteon kysymyksenä. Lukuun neljä olemme koonneet tarjolle konkreettisia ratkaisuvaihtoehtoja, joita voisimme ottaa käyttöön Suomessa. Mahdollisuuksia on monia. Tehtävänä on kehittää vaihtoehdoista Suomelle sopiva malli, joka auttaa meitä rakentamaan parempaa tulevaisuutta kaikille, niin nykyisille kuin tulevillekin sukupolville.

2. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus murrosten ajassa

Murrosten ajassa Suomessa joudutaan tekemään vaikeita päätöksiä ja pitkäjänteisiä uudistuksia, joiden vaikutukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen ja yli sukupolvien. Niiden onnistuminen ja toimeenpano edellyttävät kykyä sovittaa yhteen nykyhetken tarpeet ja pitkän aikavälin tavoitteet sekä jakaa muutosten hyödyt, haitat ja kustannukset oikeudenmukaisesti eri sukupolvien välillä.

2.1 Sopeutumisessa ja uudistumisessa on onnistuttava yhtä aikaa

Elämme rauhattomuuden, epävarmuuksien ja päällekkäisten kriisien ajassa, joka on ainakin välillisesti seurausta aiempien ihmissukupolvien tekemistä ja tekemättä jättämistä päätöksistä. Tässä hetkessä nämä menneisyydestä juontuvat kehityskulut realisoituvat useina nopeina, suurina ja yhteen kietoutuneina globaaleina muutoksina ja megatrendeinä. Suomessa ne horjuttavat monia hyvinvointiyhteiskunnan kantavia rakenteita, jotka nekin ovat menneisyydessä tehtyjen päätösten kumulatiivista perintöä. (vrt. Dufva, Kiiski-Kataja & Lähdemäki-Pekkinen 2026).

Suomella on edessään poikkeuksellisen vaikea kaksoishaaste. Yhtäältä yhteiskuntaa on pakko sopeuttaa mahdollisimman nopeasti julkisen talouden, väestörakenteen, luonnon ja turvallisuusympäristön asettamiin reunaehtoihin. Toisaalta Suomea on uudistettava kokonaisvaltaisesti ja pitkäjänteisesti, jotta talouden uusiutuminen, hyvinvointivaltion rahoitus ja luonnon kantokyky voidaan turvata myös tulevaisuudessa. Kyse ei ole valinnasta sopeutumisen ja uudistumisen välillä, vaan molemmissa on onnistuttava samaan aikaan. (Jääskeläinen 2026, 232–233, 239; Tähkäpää 2026).

Joudumme tekemään tulevina vuosina ja vuosikymmeninä merkittäviä talouteen, tekoälyyn, turvallisuuteen ja ilmastoon liittyviä päätöksiä, joiden

vaikutukset ulottuvat paljon yksittäisiä vaalikausia pidemmälle. Vaikutukset säteilevät ajallisesti kauas tulevaisuuteen, minkä lisäksi ne vaikuttavat myös siellä olevaan liikkumatilaan ja toimintamahdollisuuksiin. Lyhytnäköiset päätökset voivat synnyttää polkuriippuvuuksia ja lukkiutumia, jotka siirtävät nykyisiä ongelmia tulevaisuuteen, tekevät valituista kehityskuluista vaikeasti muutettavia ja kaventavat tarpeettomasti tulevien sukupolvien toimintamahdollisuuksia. (vrt. School of International Futures 2026, 20–22).

Toisin sanoen tämän päivän päätökset vaikuttavat paitsi siihen, millaisen Suomen ja maailman seuraavat sukupolvet saavat meiltä perinnöksi, mutta myös siihen, millaiset mahdollisuudet heillä on muuttaa niitä myöhemmin. Esimerkiksi julkista taloutta tai ilmastonmuutoksen hillintää koskevissa ratkaisuissa ei ole kyse ainoastaan siitä, miten valtion velka ja hiilidioksidipäästöt saadaan laskuun. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta kyse on myös siitä, 1) kenen ääni ja näkökulmat tulevat huomioiduksi päätöksenteossa, 2) miten päätösten riskit, kustannukset ja mahdollisuudet jakautuvat eri aikoina elävien ihmisten kesken sekä 3) millaisia taloudellisia, sosiaalisia, inhimillisiä ja ekologisia varantoja jätämme tuleville sukupolville. (Caney 2018; Setälä 2024).

2.2 Julkinen talous ja väestön ikääntyminen haastavat pitkäjänteistä päätöksentekoa

Murrosten ja megatrendien ajassa päätöksenteossa tulee kiinnittää erityistä huomiota sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen, koska se voi parantaa yhteiskunnan kykyä tehdä ja toimeenpanna päätöksiä sekä vahvistaa niiden instituutioiden legitimiteettiä, joiden varassa yhteiskunnan pitkäjänteinen uudistuminen tapahtuu. Paradoksaalisesti kehityskulut, jotka lisäävät oikeudenmukaisen ja pitkäjänteisen päätöksenteon tarvetta, voivat samaan aikaan heikentää sen edellytyksiä. Suomessa tämä jännite liittyy erityisesti julkisen talouden liikkumavaran kaventumiseen ja väestön ikääntymiseen.

Suomen rakenteellisesti alijäämäistä julkista taloutta odottaa merkittävä, vuosia tai jopa vuosikymmeniä kestävä sopeutusurakka samaan aikaan kun ikääntymiseen, puolustukseen ja velanhoitoon liittyvät menot lisäävät julkisen talouden menopaineita. Yhdessä heikkojen pitkän aikavälin kasvunäkymien kanssa (Valtiovarainministeriö 2025) tämä kaventaa päättäjien harkinnanvaraista finanssipoliittista liikkumatilaa ja kiristää kilpailua julkisista resursseista. Tämä lisää painetta priorisoida välittömiä menotarpeita ja nopeasti toteutettavia säästöjä esimerkiksi koulutukseen, tutkimukseen ja ilmastonmuutoksen hillintään kohdistuvien pitkäjänteisten investointien kustannuksella. Vaarana on, että tämän päivän välttämättömiä sopeutuksia toteutetaan tavalla, joka heikentää tulevien sukupolvien hyvinvoinnin ja toimeentulon edellytyksiä. Tämän välttäminen edellyttää

hallituskaudet ylittävää sitoutumista talouden uudistamiseen ja pitkän aikavälin kasvuedellytysten vahvistamiseen. (Orjasniemi 2026; Jääskeläinen 2026; Kurronen 2025, 22–23).

Julkisen talouden kiristyvien reunaehtojen lisäksi myös väestön ikääntyminen, nuorten ikäluokkien pieneneminen sekä erot ikäryhmien äänestysaktiivisuudessa (Fredrikson 2019) voivat muuttaa poliittisen päätöksenteon kannustimia tavalla, joka suosii nykyisten äänestäjien etuja pitkän aikavälin ja tulevien sukupolvien kustannuksella. Kansainväliset tutkimukset viittaavat siihen, että iäkkäämmät äänestäjät painottavat yksilötasolla keskimäärin enemmän nykyhetkeä, eläkkeitä ja terveydenhuoltoa. Tämä ikääntyvän äänestäjäkunnan tuottama paine voi heikentää poliittisten päättäjien kannustumia panostaa investointeihin ja uudistuksiin, joiden mahdolliset hyödyt toteutuvat vasta vuosikymmenten kuluttua. (Vlandas 2023; Busemeyer ym. 2008). Tästä puolestaan syntyy jännite suhteessa lasten ja nuorten tärkeinä pitämiin tavoitteisiin, kuten ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillintään sekä tasa-arvon ja hyvinvointivaltion vahvistamiseen. (ks. esim. Rekola ym. 2024; Lähdemäki-Pekkinen ym. 2023; Kuusio ym. 2026).

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ei ole vain tulevaisuutta koskeva kysymys. Esimerkiksi nuorten muita ikäryhmiä alhaisempi koetun hyvinvoinnin taso (OECD 2026) sekä tulevaisuususkon romahtaminen (Happonen ym. 2025) ovat hälyttäviä signaaleja siitä, miten sukupolvien väliset erot yhteiskunnallisissa näkemyksissä sekä kyvyssä käyttää yhteiskunnallista valtaa tuottaa jännitteitä, ristiriitoja sekä epäreiluuden kokemuksia jo tämän päivän Suomessa. (Poussa ym. 2025, 15–16, 25–30; Appelqvist-Schmidlechner ym. 2026, 21–22, 34, 42–43). Syksyllä 2026 eri puolilla Eurooppaa nähdyt nuorten mielenosoitukset ja protestit ovat äärimmäinen esimerkki siitä, millaisiin yhteiskunnallisiin levottomuuksiin kokemus petetystä tulevaisuuslupauksesta ja epäoikeudenmukaisuudesta voi kärjistyä. (Fintelman 2026; Karismo 2026; TUI Stiftung 2026) Samalla ne ovat osoitus siitä, että sukupolvien välisessä oikeudenmukaisuudessa ei ole kyse ainoastaan nuorten omasta henkilökohtaisesta tulevaisuudesta, vaan myös luottamuksesta yhteiskuntaa kannattelevan sukupolvisopimuksen oikeudenmukaisuuteen ja legitimiteettiin.

2.3 Luottamus sukupolvisopimukseen horjuu

Yhteiskuntasopimus on eräänlainen kirjoittamaton ymmärrys siitä, millä ehdoilla ihmiset elävät yhdessä ja miten yhteiskunnassa jaetaan valtaa, oikeuksia, vastuita, kustannuksia ja hyötyjä. Sukupolvisopimus on yhteiskuntasopimuksen ajallinen ulottuvuus, joka turvaa yhteiskuntasopimuksen jatkuvuutta sukupolvelta toiselle. Se perustuu ajallisesti epäsuoraan vastavuoroisuuteen, jossa työikäiset sukupolvet rahoittavat lasten ja

ikääntyneiden tarvitsemia palveluita, hoitoa, hoivaa ja eläkkeitä luottaen siihen, että aikanaan seuraavat sukupolvet kantavat vastaavaa vastuuta heistä. Tätä ylisukupolvista luottamuksen ketjua on kannatellut lupaus siitä, että jokainen sukupolvi jättää seuraaville perinnöksi paremman Suomen kuin itse aikanaan saivat. Megatrendien ja murrosten ajassa erityisesti nuoret sukupolvet ovat kuitenkin alkaneet epäillä tulevaisuuslupauksen uskottavuutta ja sukupolvien välisen vastavuoroisuuden oikeudenmukaisuutta. (Dufva ym. 2026, 66; Tähkäpää ym. 2026; Zechner & Sihto 2023; Appelqvist-Schmidlechner ym. 2026)

Suomalainen hyvinvointivaltio ja sitä edelleen kannatteleva sukupolvisopimus rakentuivat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä historiallisen otollisissa ja poikkeuksellisissa olosuhteissa. Teollistumista ja talouskasvua vauhditti fossiilisten polttoaineiden ja luonnonvarojen räjähdysmäisesti lisääntynyt hyödyntäminen. Suuret ikäluokat ja naisten kasvava osallistuminen kodin ulkopuoliseen työelämään lisäsivät työvoiman tarjontaa ja turvasivat julkisen talouden kannalta edullisen huoltosuhteen. Kaupungistuminen, koulutus- ja osaamistason nousu, teknologinen kehitys ja kansainvälisen kaupan kasvu puolestaan vahvistivat tuottavuutta ja loivat uusia arvonlisäyksen mahdollisuuksia. Yhdessä nämä tekijät mahdollistivat vuosikymmeniä jatkuneen nopean ja vakaan talouskasvun, jolla rahoitettiin hyvinvointivaltion uusia, kansalaisten terveyttä, osaamista ja tuottavuutta parantavia palveluita. Tämä puolestaan kiihdytti talouskasvua, ja näin sai alkunsa talouskasvun ja hyvinvoinnin positiivista kierrettä kuvaava hyvän kehä. (Tähkäpää ym. 2026, 10–11; Gordon 2016; McNeill & Engelke 2014.)

Historiallisten myötätuulien vauhdittamana käytännössä jokainen uusi työikäinen sukupolvi saavutti edeltäjäänsä korkeamman elintason ja pääsi nauttimaan laajenevan hyvinvointivaltion paranevista palveluista. Vastaavasti työssäkäyvien velvollisuudeksi tuli tukea ja rahoittaa hyvinvointiyhteiskuntaa ja eläkejärjestelmää, sekä kantaa vastuu ja huolehtia sekä nuoremmista että vanhemmista sukupolvista (Zechner & Sihto 2023; Rekola ym. 2024). Kun kehitys kohti parempaa tulevaisuutta näytti väistämättömältä, uusien ikäluokkien oli helppo luottaa sukupolvien välisen vastavuoroisuuden jatkuvuuteen ja siihen, että myös seuraavat sukupolvet haluavat kiinnittyä yhteiseen järjestelmään, sen ylläpitämiseen ja kehittämiseen.

Tämä sukupolvisopimus kannattelee edelleen suomalaista hyvinvointivaltiota, vaikka yhteiskunta ja sitä ympäröivä maailma ovat muuttuneet perustavanlaatuisesti. Monet niistä historiallisista olosuhteista, jotka mahdollistivat hyvinvointivaltion rakentamisen ja vahvistivat sukupolvien välisen vastavuoroisuuden uskottavuutta, ovat hiipuneet. Väestön ikääntyminen ja syntyvyyden lasku ovat muuttaneet sukupolvien välistä huoltosuhdetta, minkä seurauksena yhä pienempien työikäisten ikäluokkien vastuulle kohdistuu kasvavia paineita rahoittaa kasvavan ikääntyvän väestön tarvitsemia eläkkeitä, palveluita, hoitoa ja hoivaa. Vastaavasti talouskasvun

hidastuminen heikentää yhteiskunnan kykyä vastata näihin kasvaviin tarpeisiin lisääntyvän vaurauden turvin.

Samaan aikaan maapallon ekologisen kantokyvyn reunaehdot johtavat siihen, ettei hyvinvoinnin kasvattaminen voi enää perustua fossiilisten polttoaineiden ja luonnonvarojen käytön jatkuvaan lisäämiseen. Aiempien sukupolvien aiheuttamat ympäristömuutokset rajoittavat tulevien sukupolvien toimintamahdollisuuksia ja lisäävät näille haitoista, sopeutumisesta ja hillinnästä aiheutuvia kustannuksia. Hyvinvointivaltion rakentamisen vuosikymmeniin verrattuna olennaisesti toisenlaisissa olosuhteissa on välttämätöntä pohtia, millaiset ratkaisut ja uudistukset ylläpitävät sukupolvien välistä vastavuoroisuutta myös jatkossa. (Tähkäpää ym. 2026, 11–17)

Taloudellisten, väestöllisten ja ekologisten olosuhteiden lisäksi myös yhteiskunnan suhde aikaan ja tulevaisuuteen on muuttunut perustavanlaatuisesti. Lupaus paremmasta tulevaisuudesta alkoi menettää uskottavuutensa viimeistään vuoden 2008 kansainvälisen finanssikriisin ja sitä seuranneiden muiden kriisien myötä (ks. Miettinen 2024; Uschanov 2016; Mulgan 2020; Appelqvist-Schmidlechner ym. 2026). Jonathan White (2024) on kuvannut tätä hätätilojen aikakaudeksi, jossa yhteiskunnallinen päätöksenteko joutuu yhä uudelleen vastamaan välittömiin uhkiin ja kiireellisiin ongelmiin. Kriisien kasautuminen ja jatkuva epävarmuus ovat lyhentäneet yhteiskunnallisen päätöksenteon aikajännettä ja vaikeuttaneet kauemmas tulevaisuuteen kurkottavien tulevaisuusnäkymien rakentamista. Tulevaisuutta lähestytään yhä useammin ennakoivan varautumisen kohteena, kun se aiemmin näyttäytyi kollektiivisena projektina ja mahdollisuutena parempaan. Silloin kun tulevaisuudesta puhutaan, se kuvataan yhä useammin huolten, uhkien, riskien ja epävarmuuksien näkökulmasta. (White 2024; Miettinen 2024; Appelqvist-Schmidlechner ym. 2026, 35–36).

Samalla kun nuorten näkymä tulevaisuuteen on synkentynyt, heidät on jätetty entistä enemmän yksin tulevaisuutensa kanssa. Tulevaisuuden rakentaminen näyttää muuttuneen yhteisestä yhteiskunnallisesta projektista yhä enemmän yksilön omaksi vastuuksi. Tämän päivän nuoret kasvavat yksilönvastuun yhteiskunnassa, jossa heidän odotetaan huolehtivan omasta menestymisestään ja hyvinvoinnistaan sekä vastaavan yhä kasvaviin yhteiskunnallisiin odotuksiin (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2026, 30–32; Poussa ym. 2025, 22). Sukupolvisopimuksen näkökulmasta tämä tulevaisuussuhteessa tapahtunut muutos on merkittävä. Kun vastuu paremman tulevaisuuden rakentamisesta siirtyy yhä enemmän yhteiskunnalta yksilölle, myös sukupolvien välinen lupaus yhteisesti turvatuista hyvän elämän edellytyksistä menettää merkitystään. Herää kysymys, rapauttaako tulevaisuussuhteen yksilöllistyminen sukupolvien välistä luottamusta ja solidaarisuutta, ja mitä siitä seuraa pidemmällä aikavälillä.

Sukupolvien välinen vastavuoroisuus ei näyttäydy enää yhtä itsestään selvästi oikeudenmukaisena kuin aikaisempina vuosikymmeninä. Pienenevät ikäluokat kohtaavat kasvavia paineita huolehtia edeltävien sukupolvien hyvinvoinnista samaan aikaan, kun heidän omat tulevaisuusnäkymänsä ovat muuttuneet synkemmiksi ja epävarmemmiksi. Vaarana on, että nuorempien ikäryhmien luottamus sukupolvisopimuksen oikeudenmukaisuuteen murenee, jos he joutuvat kantamaan kasvavaa vastuuta yhteiskunnan ylläpitämisestä ilman uskottavaa lupausta siitä, että he itse pääsevät aikanaan osallisiksi vastaavasta turvasta, hyvinvoinnista ja mahdollisuuksista. Luottamuksen palauttaminen edellyttääkin sukupolvisopimuksen uudistamista niin, että se vastaa oikeudenmukaisella tavalla muuttuneisiin taloudellisiin, väestöllisiin ja ekologisiin olosuhteisiin. Tarvitaan myös uudenlainen lupaus tulevaisuudesta, jonka myös seuraavat sukupolvet kokevat uskottavana, reiluna ja innostavana.

2.4 Kohti parempaa ja pitkäjänteisempää päätöksentekoa

Murrosten ajassa sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioiva päätöksenteko ei ole ainoastaan moraalinen velvollisuus, vaan suoranainen välttämättömyys (vrt. Euroopan komissio 2026). Samaan aikaan se on kuitenkin myös voimavara, joka voi oikein hyödynnettynä vahvistaa yhteiskunnan menestystä, vakautta ja uudistumiskykyä. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistamisella on päätöksenteossa useita hyötyjä:

1. **Päätöksenteon laatu ja pitkäjänteisyys paranevat.** Päätösten pitkän aikavälin vaikutusten ja sukupolvivaikutusten arviointi auttaa välttämään ratkaisuja, joissa tämän päivän ongelmia ratkaistaan nuorten tai tulevien sukupolvien kustannuksella. Lisäksi ehkäistään sitä, ettei lyhytnäköisillä päätöksillä luoda uusia ongelmia tai polkuriippuvuuksia tulevaisuuteen. Esimerkiksi julkisen talouden sopeutuksessa on arvioitava velkaantumisen ohella myös päätösten vaikutuksia tulevaisuuden hyvinvoinnin, talouskasvun ja kestävän kehityksen edellytyksiin. (Euroopan komissio 2026; Valtiovarainministeriö 2026).

2. **Vaikeiden päätösten hyväksyttävyys ja ylivaalikautinen toimeenpano vahvistuvat.** Suomelle välttämättömien uudistusten toteuttaminen edellyttää yhteiskunnallista luottamusta, tulevaisuususkoa ja kokemusta siitä, että niiden kustannukset, hyödyt ja vastuut jakautuvat oikeudenmukaisesti. Jos nuoret menettävät uskonsa omiin tulevaisuuden mahdollisuuksiinsa tai yhteiskunnan haluun ja kykyyn ratkaista yhteisiä haasteita oikeudenmukaisesti, uudistusten sosiaalinen hyväksyttävyys voi

murentua nuorten ikäluokkien keskuudessa. Tämä puolestaan vaikuttaa kielteisesti koko yhteiskunnan kykyyn uudistua ja toteuttaa pitkäjänteisiä uudistuksia. (Valtioneuvosto 2026; Poussa ym. 2025; Appelqvist-Schmidlechner ym. 2026)

3. **Luottamus hyvinvointivaltioon säilyy.** Hyvinvointivaltio perustuu sukupolvien väliseen vastavuoroisuuteen ja luottamukseen siihen, että järjestelmä tarjoaa hyvän elämän edellytyksiä tulevaisuudessa myös seuraaville sukupolville. Järjestelmän oikeutus ja hyväksyttävyys heikentyy, jos nuoremmat sukupolvet kokevat kantavansa kohtuuttoman suuren vastuun hyvinvointiyhteiskunnan rahoittamisesta ilman luottamusta siihen, että järjestelmä turvaa myös heidän hyvinvointinsa tulevaisuudessa. Kokemus sukupolvien välisen yhteiskuntasopimuksen oikeudenmukaisuudesta ja uskottavuudesta on ratkaisevaa sille, sitoutuvatko nuoret ja tulevat sukupolvet vielä jatkossakin suomalaisen hyvinvointivaltion rahoittamiseen ja rakentamiseen. (Kurronen 2025; Tähkäpää 2026; Appelqvist-Schmidlechner ym. 2026).

4. **Edustuksellisen demokratian ja poliittisen päätöksenteon legitimiteetti vahvistuu.** Demokratiaa haastetaan globaalisti yhtä vahvemmin ja Suomessakin yhteiskunnallinen luottamus on joutunut koetukselle, vaikka se on kansainvälisesti vertaillen edelleen vahvaa. (Dufva ym 2026; Laaksolahti & Tähkäpää 2026). Samaan aikaan nykyiset sukupolvet tekevät pitkälle tulevaisuuteen vaikuttavia päätöksiä, joihin lapset, nuoret ja tulevat sukupolvet eivät voi vaikuttaa. Jos päätöksenteossa sivuutetaan niiden sukupolvien intressit, joihin päätösten pitkäaikaiset seuraukset kohdistuvat, demokratia oikeutus voi heikentyä heidän silmissään. Tässä tilanteessa demokratian legitimiteetin vahvistaminen edellyttääkin myös päätösten tulevaisuusvaikutusten arviointia sekä nuorten ja tulevien sukupolvien näkökulmien järjestelmällistä huomioimista. (Vogt 2023, 313–316; Tähkäpää 2026; Appelqvist-Schmidlechner ym. 2026).

3 Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus päätöksenteon kysymyksenä

Pelkkä periaate sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta ei vielä takaa sen toteutumista konkreettisessa päätöksenteossa. Tarvitaan uudenlaisia institutionaalisia ratkaisuja, joiden kehittäminen edellyttää myös niiden poliittisten tiedollisten ja rakenteellisten reunaehtojen tunnistamista, joiden puitteissa päätöksiä tehdään. Tämä edellyttää myös yhteistä keskustelua ja ymmärrystä siitä, mitä sukupolven käsitteellä tai oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan.

3.1 Moraalisesta periaatteesta institutionaaliseksi kysymykseksi

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on yleisesti hyväksytty moraalinen periaate, mutta ilman riittäviä päätöksentekoa ohjaavia menettelyitä, vastuita ja velvoitteita sen toteutuminen jää pitkälti kunkin hetken päättäjien harkinnan ja hyväntahtoisuuden varaan. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat lapset, nuoret ja tulevat sukupolvet, joilla on rajalliset tai täysin olemattomat mahdollisuudet edustaa itseään tämän päivän päätöksenteossa. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ei siten näyttäydy enää ainoastaan toimintaa tai päätöksentekoa ohjaavana tavoitteena tai arvona, vaan yhä vahvemmin myös institutionaalisen suunnittelun kysymyksenä (Knudsen ym. 2023). Miten eri sukupolvien oikeudet ja edut voidaan turvata ja sovittaa oikeudenmukaisesti yhteen osana yhteiskunnallisen päätöksenteon rakenteita ja käytäntöjä?

Tunnistettu tarve ei ole uusi. Pyrkimys kantaa vastuuta seuraavista sukupolvista ja heidän hyvinvoinnistaan tunnetaan monissa kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa perinteissä. Esimerkiksi Pohjois-Amerikan haudenosaunee-kansojen seitsemän sukupolven periaatteen mukaan

päätöksenteossa tulee huomioida sen vaikutukset vielä syntymättömiin sukupolviin (Law ym. 2025). Vastaavasti Suomessa sukupolvien välisen vastuun historiallisia ilmenemismuotoja voidaan jäljittää esimerkiksi talonpoikaiseen sukutilan jatkuvuuden ihanteeseen (Silvasti 2001).

Modernin kestävän kehityksen ajattelun myötä vastuu tulevista sukupolvista muodostui eräänlaiseksi yhteiskunnallisen kehityksen keskeiseksi lähtökohdaksi ja reunaehdoksi. Esimerkiksi YK:n ympäristön ja kehityksen maailmankomission eli niin sanotun Brundtlandin komission vuoden 1987 raportti *Our Common Future* määritteli (WCED 1987, 41) kestävän kehityksen olevan ”kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.” Tänä päivänä kestävälle kehitykselle on lukuisia erilaisia määritelmiä, joita kuitenkin tyypillisesti yhdistää jonkinlainen ajatus tulevien sukupolvien toimintaedellytysten turvaamisesta sekä resurssien ja hyvinvoinnin oikeudenmukaisesta jakautumisesta eri aikaan elävien ihmisten välillä. (vrt. Airos 2022, 43–48; Spijkers 2018).

Vaikka pyrkimys eri sukupolvien etujen ja hyvinvoinnin oikeudenmukaiseen turvaamiseen on ollut jo vuosikymmeniä kansainvälisesti tunnustettu periaate, sen toteutuminen käytännön päätöksenteossa on jäänyt puutteelliseksi. Talouskasvun hyytymisen, väestön ikääntymisen ja ympäristökriisien kaltaiset kauaskantoiset yhteiskunnalliset kehityskulut ovat 2000-luvun edetessä tehneet tämän ristiriidan entistä näkyvämmäksi. Samalla sukupolvien väistä oikeudenmukaisuutta on alettu tarkastella yhä useammin myös siitä näkökulmasta, miten päätösten hyödyt, haitat, kustannukset ja riskit jakautuvat nykyisten ja tulevien sukupolvien välillä ja millaiset mahdollisuudet eri sukupolvilla on vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Tämä on nostanut esille tarpeen kehittää ja vahvistaa päätöksenteon rakenteita, joiden avulla eri sukupolvien edut ja tulevien sukupolvien oikeudet voidaan huomioida nykyistä järjestelmällisemmin.

2010-luvulla tulevien sukupolvien asemaa alettiin vahvistaa aiempaa näkyvämmin kansallisilla institutionaalisilla ratkaisuilla, joista tunnetuimpia esimerkkejä ovat Walesissa vuonna 2015 säädetty tulevien sukupolvien laki ja sen perusteella perustettu tulevien sukupolvien valtuutetun virka (Airos ym. 2022, 87–89; OECD 2024). Vuosikymmenen jälkipuoliskolla nuorten kansainvälinen ilmastoliike sekä ilmasto-oikeudenkäyntien voimakas lisääntyminen ja kansainvälistyminen nostivat tulevien sukupolvien oikeudet, sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden ja valtioiden pitkän aikavälin vastuun yhä selvemmin myös oikeudellisiksi kysymyksiksi (Oksanen 2023, 255–272; Gosseries 2023, 118–149; UNEP 2025, 6). Samalla myös kansainväliset järjestöt, kuten OECD (2020) alkoivat tarkastella sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta yhä selvemmin julkisen hallinnon ja päätöksenteon kysymyksenä sekä kartoittaa eri maiden institutionaalisia ratkaisuja sen edistämiseksi.

2020-luvun alkupuolella tulevien sukupolvien huomioon ottaminen ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus nousivat aikaisempaa vahvemmin kansainvälisen politiikan ja kansainvälisten instituutioiden agendalle. Merkittävä askel oli YK:n pääsihteeri António Guterresin julkaisema *Our Common Agenda* -raportti (2021), jossa tulevien sukupolvien huomioon ottaminen kytkettiin yhteiskuntasopimuksen uudistamiseen ja ehdotettiin konkreettisia institutionaalisia uudistuksia niiden aseman vahvistamiseksi. Kehitys kulminoitui YK:n vuoden 2024 Tulevaisuushuippukokoukseen, jossa hyväksyttiin Tulevaisuussopimus ja ensimmäinen tulevia sukupolvia koskeva YK:n julistus (YK 2024).

2020-luvun puolivälissä sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta muodostui Euroopan unionissa oma politiikkakokonaisuutensa. Laajan valmistelu- ja osallistumisprosessin jälkeen Euroopan komissio hyväksyi maaliskuussa 2026 ensimmäisen sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta koskevan strategiansa, jossa pitkän aikavälin ajattelu ja nykyisten ja tulevien sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus pyritään kytkemään systemaattisemmin EU:n päätöksentekoon (Euroopan komissio 2026). Kehityksen seuraavassa vaiheessa ratkaisevaksi kysymykseksi nousee, missä määrin kansainvälisellä ja EU-tasolla vahvistuneet sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden periaatteet institutionalisoituvat osaksi eri valtioiden kansallista päätöksentekoa. Tämä voi tarkoittaa uusia päätöksenteon menettelyjä ja vaikutusarviointeja, institutionaalisia järjestelyjä sekä mahdollisesti myös oikeudellisia velvoitteita.

Suomessa syyskuussa 2026 eduskunnan käsittelyyn tullut sukupolvivastuulakialoite on konkreettinen esimerkki tällaisesta kehityksestä. Aloitteessa sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja päätösten pitkän aikavälin vaikutusten arviointi pyritään juurruttamaan lakisääteisesti osaksi kansallista päätöksentekoa, sen suunnittelua ja arviointia (Eduskunta 2026).

3.2 Sukupolvi ikäryhmänä ja syntymäkohorttina

Päätöksenteon näkökulmasta sukupolven käsitteellä voidaan tarkoittaa vähintään kahta eri asiaa: *ikäryhmää* tai *syntymäkohorttia*. Kumpikaan määritelmistä ei ole oikea tai väärä, vaan ne tarjoavat kaksi erilaista, yhtä tarpeellista ja tosiaan täydentävää näkökulmaa oikeudenmukaisuuden tarkasteluun. Tyypillisesti päätöksenteossa sukupolvella viitataan ikäsidonnaiseen, ohimenevään elämänvaiheeseen kuten lapsuuteen tai vanhuuteen. Perinteisesti olemmekin tottuneet tarkastelemaan ja arvioimaan päätöksenteon tavoitteita ja vaikutuksia samaan aikaan elossa olevien, mutta eri ikäisten ihmisten näkökulmasta. On esimerkiksi perusteltua pohtia, miten edessä olevien julkisen talouden sopeutusten tai etenevän ilmastonmuutoksen hyödyt, haitat ja kustannukset jaetaan reilusti ja oikeudenmukaisesti nuorten, työikäisten ja eläkeläisten välillä. (Gosseries 2023, 4–9; Caney 2018)

Toisaalta sukupolven käsitteellä voidaan viitata ikäryhmien sijaan myös syntymäkohortteihin, ja niiden välisiin suhteisiin yli ajan. Tässä merkityksessä sukupolven muodostavat tietyn ajanjakson, tyypillisesti yhden tai kahden vuosikymmenen sisällä syntyneet yksilöt. Ikäryhmien ja syntymäkohorttien tarkastelu täydentävät toisiaan. Ihmiset siirtyvät elämänsä aikana ikäryhmästä toiseen, mutta syntymäkohortti lukittuu syntymässä eikä sitä ole mahdollista myöhemmin vaihtaa. Syntymäkohorttien näkökulma oikeudenmukaisuuteen eroaa oleellisesti ikäryhmätarkastelusta. Siinä missä ikäryhmien välisessä tarkastelussa vertaillaan eri elämänvaiheissa olevien ihmisten asemaa samassa hetkessä, kohorttien välisessä tarkastelussa vertaillaan eri aikoina syntyneiden ihmisten koko elämänkaaria. (Gosseries 2023)

Vielä sananen sukupolven käsitteestä

Arkikielessä, mediassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa sukupolven käsite yhdistetään usein Karl Mannheimin klassiseen ajatukseen historiallisia kokemuksia jakavista sukupolvista. Tämän näkökulman mukaan tietyt yhteiskunnalliset tapahtumat voivat muovata samana ajanjaksona kasvaneiden ihmisten maailmankuvaa ja identiteettiä. Tällöin puhutaan esimerkiksi suurista ikäluokista, millenniaaleista tai Z- sukupolvesta.

Sukupolvien yhtenäisyys ja niiden käyttö yhteiskunnallisen analyysin kategorioina on herättänyt paljon kriittistä keskustelua, emmekä tässä muistiossa oleta, että samaan aikaan syntyneet ihmiset muodostaisivat yhtenäisen etu- tai arvoyhteisön. Tämänkaltaiseen sukupolvipuheeseen liittyy myös riski sukupolvien välisen vastakkainasettelun korostamisesta. Emme halua tarkastella sukupolvia toistensa kilpailijoina, vaan pohtia, miten yhteiskunnallisen päätöksenteon hyödyt, kustannukset, vastuut ja mahdollisuudet jakautuvat oikeudenmukaisesti sekä sukupolvien välillä että niiden sisällä.

Syntymäkohorttien näkökulmasta kysymys ei siis ole siitä, miten tämän päivän nuoria kohdellaan suhteessa tämän päivän eläkeläisiin, vaan siitä, millaiset mahdollisuudet, riskit, velvoitteet ja hyvinvoinnin edellytykset kasaantuvat esimerkiksi 1950-, 2020-tai 2040-luvulla syntyneille heidän koko elämänsä aikana. Tällainen tarkastelu on meille huomattavasti vieraampaa kuin ikäryhmien välinen vertailu, minkä takia kohorttien välinen oikeudenmukaisuus jää helposti päätöksenteossa näkymättömäksi. Kuitenkin juuri kohortteihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota murrosten ajassa, jossa tehdään – usein hyvin nopeasti, reaktiivisesti ja improvisoidusti – päätöksiä, joilla on poikkeuksellisen merkittäviä ja kauaskantoisia vaikutuksia tulevaisuuteen. Syntymäkohorttien välinen tarkastelu voi paljastaa esimerkiksi sen, että vaikka ilmaston kuumeneminen uhkaa tässä hetkessä eniten

ikäihmisten terveyttä ja hyvinvointia, pitkällä aikavälillä suurimmat haitat ja kustannukset jäävät perintönä lapsille ja nuorille sekä tuleville sukupolville. (Gosseries 2023; Kyllönen 2020)

Tulevat sukupolvet tarkoittavat ihmisiä, jotka eivät ole vielä syntyneet, mutta jotka aikanaan perivät nykyihmisten valintojen seuraukset ja heidän jälkeensä jättämän maailman. Koska tulevat sukupolvet eivät voi itse puhua puolestaan tai edustaa itseään päätöksenteossa, vaarana on, että nykyihmiset ulkoistavat ilmastonmuutoksen kaltaisten ongelmien kasvavat haitat, riskit ja kustannukset tulevaisuudessa elävien ihmisten maksettavaksi – kirjaimellisesti ja kuvainnollisesti. (IPCC 2023; EEA 2025; Lähdemäki-Pekkinen & Jalava 2026).

Taulukko 1. Sukupolven kaksi määritelmää ja niiden merkitys oikeudenmukaisuuteen

	Ikäryhmä	**Syntymäkohortti**
Vertailun kohde	Eri elämänvaiheissa olevat ihmiset (esim. nuoret, työikäiset ja eläkeläiset)	Eri aikoina syntyneet sukupolvet (esim. 1950-, 1980- ja 2020-luvulla syntyneet)
Aikajänne	Tyypillisesti päätöksentekohetki	Koko elämänkaari, myös tulevaisuudessa
Keskeinen kysymys	Miten päätöksen hyödyt ja haitat jakautuvat eri ikäryhmien kesken nyt?	Miten päätösten hyödyt ja haitat jakautuvat eri syntymäkorttien kesken niiden koko elämänkaaren aikana?
Tulevat sukupolvet	Eivät yleensä sisälly tarkasteluun	Myös syntymättömät sukupolvet huomioidaan

3.3 Oikeudenmukainen päätöksenteko tunnustaa, osallistaa ja punnitsee

Sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta voi päätöksenteossa lähestyä kolmen toisiinsa kytkeytyvän ulottuvuuden kautta: 1) jakava oikeudenmukaisuus, joka koskee päätösten lopputulosten oikeudenmukaisuutta, 2) tunnustava oikeudenmukaisuus ja 3) menettelytapojen oikeudenmukaisuus.

Jakava oikeudenmukaisuus koskee sitä, miten yhteiskunnallisten päätösten hyödyt, haitat, mahdollisuudet, voimavarat ja vastuut jakautuvat eri sukupolvien kesken. Tunnustava oikeudenmukaisuus puolestaan edellyttää, että myös lapset, nuoret ja tulevat sukupolvet tunnistetaan oikeudenmukaisuuden kannalta merkityksellisiksi osapuoliksi. Menettelytapojen oikeudenmukaisuus puolestaan koskee sitä, miten eri sukupolvien edut ja näkökulmat tuodaan näkyviksi, miten niitä punnitaan ja millaiset mahdollisuudet eri sukupolvilla on osallistua päätöksentekoon ja saada näkökulmansa huomioon otetuiksi. (vrt. UNU 2025)

Taulukko 2. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden kolme ulottuvuutta päätöksenteossa

Oikeudenmukaisuuden ulottuvuus	Keskeinen kysymys	Esimerkki: julkisen talouden sopeutus
Jakava oikeudenmukaisuus	Miten päätösten hyödyt, haitat, mahdollisuudet ja vastuut jakautuvat nykyisten ja tulevien sukupolvien välillä?	Vähentääkö sopeutus tulevien sukupolvien velkarasitusta, mutta samalla heikentää heidän mahdollisuuksiaan esimerkiksi koulutukseen, terveyteen tai hyvinvointiin?
Tunnustava oikeudenmukaisuus	Keiden tarpeet, edut ja oikeudet tunnistetaan päätöksenteossa?	Tunnistetaanko sopeutuksen vaikutukset myös lapsiin ja nuoriin sekä tuleviin, vielä syntymättömiin sukupolviin, jotka eivät voi puolustaa etujaan samalla tavoin kuin nykyiset äänestäjät?
Menettelytapojen oikeudenmukaisuus	Miten eri sukupolvien näkökulmat otetaan huomioon ja ristiriitaisia etuja punnitaan päätöksenteossa?	Arvioidaanko sopeutuksen pitkän aikavälin sukupolvivaikutukset, kuullaanko lapsia ja nuoria sekä perustellaanko eri sukupolvien väliset valinnat avoimesti?

Moniääniseen ja elinvoimaiseen demokratiaan kuuluu, että yhteiskunnallisessa keskustelussa voidaan perustellusti olla eri mieltä sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden sisältöä koskevista kysymyksistä. Lopulta poliittiset arvovalinnat määrittävät, millaisia päätöksiä esimerkiksi julkisen talouden sopeutuksesta, verotuksesta, eläkejärjestelmästä tai ilmastopolitiikasta tehdään ja miten niiden hyödyt, haitat ja vastuut jakautuvat eri sukupolvien kesken.

Lopputulosten oikeudenmukaisuus eli jakava oikeudenmukaisuus ei ole irrallinen tunnustavasta tai menettelytapojen oikeudenmukaisuudesta. Vaikka eri sukupolvien tunnustaminen ja oikeudenmukaiset päätöksentekomenettelyt eivät takaa oikeudenmukaisia lopputuloksia, ne voivat kuitenkin parantaa päätöksenteon laatua ja edellytyksiä oikeudenmukaisuuden toteutumiselle myös lopputuloksen osalta vahvistamalla päätöksenteon tietopohjaa, mahdollistamalla erilaisten etujen ja oikeuksien punnintaa sekä rakentavaa yhteiskunnallista arvokeskustelua.

Juuri tästä syystä olisikin tärkeää, että suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsisi nykyistä laajempi yhteisymmärrys siitä, miten eri sukupolvien näkökulmat tunnistetaan, tuodaan näkyviksi ja huomioidaan päätöksenteon prosesseissa. Tämä on erityisen oleellista, sillä eri sukupolvien mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekoon ovat epätasaiset. Lapsilla ja nuorilla on rajallisemmat mahdollisuudet käyttää poliittista valtaa kuin vanhemmilla sukupolvilla, eivätkä vielä syntymättömät sukupolvet voi osallistua päätöksentekoon lainkaan. Ilman heidän etujensa huomioon ottavia menettelyjä vaarana on, että sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen ja tulevien sukupolvien etuun liittyvät kysymykset ja näkökulmat ohitetaan, tai

niihin vedotaan lähinnä poliittisen retoriikan tasolla ilman todellista asiasisältöä ja eri näkökulmien punnintaa (Gosseries 2023, 3).

Vaikka menettelytapojen oikeudenmukaisuus ei ratkaise, millaisia oikeuksia ja mahdollisuuksia tuleville sukupolville tulisi turvata tai miten eri sukupolvien välisiä ristiriitaisia etuja tulisi painottaa, se edellyttää, että näitä poliittisia arvovalintoja käsitellään demokraattisessa päätöksenteossa avoimesti ja perustellusti. Esimerkiksi julkisen talouden velkaantumista ei tästä näkökulmasta tarkasteltaisi ainoastaan tuleville sukupolville siirtyvänä velkataakkana, vaan samalla olisi arvioitava, mitä nykyisellä velanotolla rahoitetaan ja millaisia taloudellisia, sosiaalisia, inhimillisiä tai ekologisia varantoja nykyiset päätökset jättävät tulevaisuuteen. Vastaavasti julkisen talouden sopeutus voi pienentää tulevien sukupolvien velkarasitusta, mutta myös kasvattaa tulevia kustannuksia, jos se heikentää esimerkiksi osaamista, infrastruktuuria ja ennaltaehkäiseviä palveluja tai laiminlyö ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen.

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ei tarkoita sitä, että tulevien sukupolvien edut tulisi automaattisesti asettaa nykyisten sukupolvien etujen edelle. Pikemminkin kyse on eri sukupolvien välisten hyötyjen, haittojen ja vastuiden tunnistamisesta ja niiden oikeudenmukaisesta punninnasta. Sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta ei myöskään voi tarkastella irrallaan muista oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksista. Päätösten vaikutukset voivat jakautua eri tavoin esimerkiksi sukupuolen, asuinalueen tai sosioekonomisen aseman mukaan, ja merkittäviä eroja on myös sukupolvien sisällä. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioon ottaminen ei siten korvaa muita oikeudenmukaisuuden näkökulmia, vaan täydentää niitä.

Sukupolvien välisten etujen ja ristiriitojen avoin käsittely on tärkeää myös sukupolvien välisen solidaarisuuden ja demokraattisen päätöksenteon legitimiteetin kannalta. Oikeudenmukaiset menettelytavat eivät poista poliittisia erimielisyyksiä eivätkä takaa kaikkien kannalta edullisia lopputuloksia. Ne voivat kuitenkin vahvistaa luottamusta siihen, että päätöksiä ei tehdä vain kulloinkin vallassa olevien sukupolvien ehdoilla, vaan niissä huomioidaan myös heidät, jotka joutuvat elämään päätösten seurausten kanssa tulevaisuudessa. Kun eri sukupolvien edut ja oikeudet otetaan vakavasti ja tehtyjä arvovalintoja perustellaan avoimesti, päätökset voivat olla hyväksyttävämpiä myös heille, joiden kannalta ne ovat epäedullisia.

3.4 Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden edistämistä haastavat tekijät

Harva suomalainen päättäjä tai äänestäjä lienee eri mieltä siitä moraalisesta periaatteesta, että päätöksenteossa on kannettava vastuuta myös tulevaisuudesta ja otettava huomioon lasten, nuorten ja tulevien sukupolvien edut. Periaatteen kannattaminen ei kuitenkaan vielä takaa, että se toteutuisi myös

käytännön päätöksenteossa. Sen turvaamiseksi tarvitaan uudenlaisia ratkaisuja. Toimivien ratkaisujen löytäminen puolestaan edellyttää sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden edistämistä haastavien tekijöiden tunnistamista ja huomioimista.

1. **Vaalikausikeskeisyys.** Edustuksellista demokratiaa ja sen poliittista päätöksentekoa leimaa lyhytjänteisyys, joka suosii nykyhetkeä tulevaisuuden kustannuksella. Tutkimusten mukaan yksilöt voivat olla tulevaisuuteen suuntautuneita ja pitkäjänteisiä, mutta päätöksentekojärjestelmän rakenteet ja toimintakulttuuri lyhentävät politiikan aikaperspektiiviä. Karrikoiden voidaan sanoa, että vaalikausiin keskittyvä järjestelmämme tuottaa neljän vuoden pätkissä päätöksiä, jotka perustuvat äänestäjien, eturyhmien ja puolueiden lyhyen aikavälin tavoitteisiin ja pyrkivät maksimoimaan vallassa olevien uudelleenvalintaa. (Airos ym. 2022; Koskimaa & Rapeli 2019; Koskimaa & Rapeli 2024, 109–134).

   Suomessa poliittinen päätöksenteko on korostuneen hallituskeskeistä. Päätöksentekoa ohjaa hallitusohjelma, joka on sidottu tuottamaan näkyviä tuloksia neljän vuoden aikajaksoissa. Näin päätöksenteon aikajänne mukautuu vaalien rytmiin. Poliittiset toimijat ajavat tavoitteitaan ja valtaan päästyään pyrkivät toteuttamaan niitä. Päätöksiä ja niiden vaikutuksia arvioidaan ennen kaikkea sen perusteella, mitä ne tuottavat kuluvan vaalikauden aikana ja miten ne vaikuttavat seuraaviin vaaleihin, ei niinkään sen perusteella, mikä olisi yhteiskunnalle parasta pidemmällä aikavälillä. (Koskimaa & Rapeli 2019; Koskimaa & Rapeli 2024, 109–134)

   Vaalikausikeskeisyys voi näyttäytyä pitkäjänteisyyden esteenä, mutta sille on myös hyvät perusteensa. Edustuksellisen järjestelmän tarkoitus on varmistaa se, että poliittiset päätökset heijastavat edustettavien äänestyspäätöksiä, toiveita ja odotuksia ja että päättäjät ovat tilivelvollisia ja vastuussa äänestäjille. Jos äänestäjät kokevat, että heidän tahtonsa ei toteudu, päättäjät voidaan säännöllisin väliajoin vaihtaa ja politiikan suuntaa muuttaa. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioivan päätöksenteon ei tule tinkiä tästä demokraattisesta periaatteesta. Pitkäjänteisyyttä vahvistavien ratkaisujen onkin toimittava osana järjestelmää, jossa poliittinen valta vaihtuu säännöllisesti ja päätöksentekijät ovat vastuussa kansalaisille. (Smith 2023; White 2024)

2. **Sukupolvien epätasainen vaikutusvalta.** Edustuksellisessa demokratiassa päätöksentekijät saavat valtakirjansa nykyisiltä äänioikeutetuilta kansalaisilta. Vaikka myös äänioikeutettujen ikäluokkien tosiasialliset vaikutusmahdollisuudet eroavat toisistaan esimerkiksi väestörakenteen ja äänestysaktiivisuuden vuoksi. Erityisen heikossa asemassa ovat lapset, nuoret ja tulevat sukupolvet. He perivät nykyisten päätösten seuraukset,

vaikka heillä on vain vähäiset tai täysin olemattomat mahdollisuudet vaikuttaa niihin tai saattaa nykyisiä päättäjiä poliittiseen vastuuseen. Seurauksena on, että päätöksentekojärjestelmät ovat rakenteellisesti herkempiä nykyisten kuin tulevien ihmisten vaatimuksille. Päätöksentekijöitä velvoittavien rakenteiden ja käytäntöjen puuttuessa lapset, nuoret ja tulevat sukupolvet ovat lopulta vallassa olevien sukupolvien hyväntahtoisuuden varassa. Tämän epäkohdan korjaaminen edellyttääkin uudenlaisia menettelytapoja, joiden avulla huomioidaan myös ne sukupolvet, joilla on tällä hetkellä iästä tai syntymäkohortista johtuen rajalliset tai olemattomat mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin.

3. **Etujen, tavoitteiden ja oikeudenmukaisuuskäsitysten ristiriitaisuus.** Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ei ole yksiselitteinen tavoite, jonka toteuttamiseen olisi olemassa kaikkien hyväksymä ratkaisu. Eri sukupolvien edut voivat olla keskenään ristiriidassa ja myös saman sukupolven sisällä voi olla erilaisia näkemyksiä oikeudenmukaisuudesta. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden edistäminen edellyttää siten väistämättä poliittista harkintaa ja erilaisten etujen, tavoitteiden ja oikeudenmukaisuuskäsitysten yhteensovittamista. Vaikka tulevien sukupolvien näkökulmaa voidaan vahvistaa uusilla instituutioilla, vaikutusarvioinneilla ja asiantuntijatiedolla, ne eivät korvaa demokraattista päätöksentekoa. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen tähtäävien ratkaisujen tavoitteena ei voi olla poliittisten arvovalintojen tai näiden ristiriitojen poistaminen, vaan niiden näkyväksi tekeminen ja käsitteleminen avoimesti osana demokraattista päätöksentekoa.

4. **Tulevaisuustiedon epävarmuus.** Pitkäjänteinen päätöksenteko nähdään usein tiedollisesti haastavana. Pitkän aikajänteen hahmottaminen jää helposti päivänpoliittisten kysymysten ja huomiota herättävien yllätysten varjoon. Pitkäjänteiset ongelmat näyttäytyvät abstrakteina ja monimutkaisina verrattuna päivänpolitiikan näennäisesti konkreettisiin ja käytännöllisiin asioihin. Mitä pidemmälle tulevaisuuteen tarkastelu ulottuu, sitä monimutkaisemmiksi syy- ja seuraussuhteet muodostuvat ja sitä epävarmempaa käytettävissä oleva tieto on. Nykyhetken ongelmia koskevaa tietoa on helppo tuoda esiin, minkä vuoksi niihin vastaavia politiikkatoimia on helpompi perustella äänestäjille. Tätä vahvistaa se, että äänestäjät pitävät yleensä ajankohtaisia haasteita tärkeämpinä kuin hitaasti materialisoituvia tulevaisuuden uhkia, vaikka niiden seuraukset voisivat olla vakavia. Lisäksi jatkuvaa reagointivalmiutta korostava, hektinen ja arvaamaton toimintaympäristö luo politiikkaan kroonistuneen ”julkisuuspaniikin”, joka pitää poliitikot tiiviisti nykyhetken konkreettisten asioiden äärellä ja kannustaa karttamaan laajamittaista tulevaisuusvisiointia, valmistelua ja yhteistyötä. (Airos ym. 2022, 26; Koskimaa & Rapeli 2019; Lagerspetz 2023).

> Vaikka tulevaisuutta koskeva tieto on väistämättä epävarmaa, se ei kuitenkaan vapauta vastuusta ottaa tulevaisuus huomioon päätöksenteossa eikä poista tarvetta arvioida päätösten mahdollisia seurauksia. Ennakoinnin tehtävänä ei ole ennustaa yhtä toteutuvaa tulevaisuutta, vaan auttaa tunnistamaan vaihtoehtoisia kehityskulkuja, riskejä ja mahdollisuuksia. Tiedon tuottaminen ei kuitenkaan itsessään takaa sen vaikutusta poliittisiin valintoihin. Siksi sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden kannalta keskeistä on, miten tulevaisuustieto kytketään päätösten valmisteluun, vaihtoehtojen arviointiin ja poliittiseen harkintaan.

Nämä neljä tekijää kehystävät ja antavat lähtökohdat seuraavassa luvussa esitetyille ratkaisuille, joiden avulla voidaan kehittää sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioivaa päätöksentekoa. Ratkaisujen on tuettava pitkäjänteisyyttä yli vaalikausien, vahvistettava eri sukupolvien etujen ja oikeuksien huomioimista sekä parannettava tulevaisuustiedon ja sukupolvivaikutusten arvioinnin kytkeytymistä päätöksentekoon ja sen valmisteluun. Samalla ratkaisujen on sovittava edustuksellisen demokraattisen järjestelmän periaatteisiin, mahdollistettava erilaisten etujen ja arvojen yhteensovittaminen sekä turvattava poliittinen vastuu. Suomen olemassa olevat instituutiot tarjoavat hyvän lähtökohdan näiden tavoitteiden edistämiselle. (White 2024, 14)

Taulukko 3. Sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta haastavat tekijät ja niiden merkitys ratkaisujen kehittämiselle

Haastava tekijä	Merkitys ratkaisujen kehittämiselle
Vaalikausikeskeisyys	Ratkaisujen on tuettava pitkäjänteisyyttä yli vaalikausien ja toimittava poliittisen kilpailun ja vaihtuvien hallitusten olosuhteissa.
Sukupolvien epätasainen vaikutusvalta	Ratkaisujen on vahvistettava lasten, nuorten ja tulevien sukupolvien etujen ja oikeuksien huomioon ottamista riippumatta heidän mahdollisuuksistaan osallistua päätöksentekoon.
Etujen, tavoitteiden ja oikeudenmukaisuuskäsitysten ristiriitaisuus	Ratkaisujen on tehtävä sukupolvien väliset eturistiriidat ja oikeudenmukaisuuteen liittyvät arvovalinnat näkyviksi sekä mahdollistettava niiden avoin demokraattinen punninta.
Tulevaisuustiedon epävarmuus	Ratkaisujen on tuettava päätöksentekoa epävarmuuden vallitessa sekä vahvistettava ennakointi- ja arviointitiedon kytkeytymistä poliittiseen harkintaan ja päätösten valmisteluun.

4. Ratkaisuja Suomelle sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen

Suomella on hyvät lähtökohdat vahvistaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta päätöksenteossa. Nyt on aika siirtyä kohti konkreettisia toimia, joilla oikeudenmukaisuuden toteutuminen voidaan varmistaa. Mahdollisuuksia on monia. Päätöksenteon instituutioiden, prosessien ja rakenteiden kehittämisen lisäksi tarvitaan päättäjien valmiuksien vahvistamista ja kansalaisten osallistumista päätöksentekoon.

4.1 Suomella on monia vahvuuksia, joiden päälle rakentaa

Suomessa on hyvät lähtökohdat vahvistaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta tukevaa päätöksentekoa. Suomella on kansainvälisesti arvostettu ja pitkälle kehitetty kansallinen ennakointijärjestelmä, jonka avulla tulevaisuuden kehityskulkuja voidaan ymmärtää ja tulkita. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta, vaalikausittain julkaistavat ministeriöiden yhteiseen ennakointiin perustuvat tulevaisuusselonteot sekä eduskunnan ja valtioneuvoston välillä käytävä tulevaisuusdialogi ovat toimineet esimerkkeinä ja esikuvina muille päätöksenteon ja hallinnon instituutioihin kytkeytyvästä tulevaisuustyöstä myös kansainvälisesti.

Suomessa on myös vahvaa ennakointiosaamista ja tulevaisuusorientoitunut hallinto. Tulevaisuusselonteko on vahvistanut ennakointikyvykkyyttä hallinnossa, ja esimerkiksi ministeriöissä ja virastoissa tehdään laadukasta ennakointia. Tulevaisuusselonteko tarjoaa yhteistä, systemaattista näkymää Suomen toimintaympäristöön ja tulevaisuuteen vaikuttaviin muutostekijöihin. Suomessa on laaja, läpi yhteiskunnan ja sektorien ulottuva

ennakointiekosysteemi, johon osallistuu eri toimijoita eri yhteiskunnan osa-alueilta. Suomi on sitoutunut kestävään kehitykseen ja sen edistämiseen ja seurantaan on luotu instituutioita. Suomessa on vahva luottamus julkisiin instituutioihin ja toisiin ihmisiin, perinteet kansalaisten kuulemiselle sekä historiasta juontuva vahva, laajasti läpi yhteiskunnan jaettu ylisukupolvisen vastuun periaate ja ihanne.

Huolimatta hyvistä lähtökohdista, sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ei ole vielä aidosti konkretisoitunut päätöksentekoon ja sen valmisteluun kytkeytyväksi ja sitä jäsentäväksi toimintamalliksi. Haasteena Suomessa ei ole pitkän aikavälin ajattelun tai tulevaisuustiedon puute tai se, etteikö sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden merkitystä laajasti tunnistettaisi. Haasteena on saada nämä vaikuttamaan konkreettisesti päätöksentekoon, budjetteihin ja politiikkavalintoihin. Tässä suhteessa voidaan puhua sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta koskevasta toimeenpanokuilusta (School of International Futures 2026).

Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen ei edellytä nykyisen päätöksentekojärjestelmän romuttamista, vaan nykyisten rakenteiden, vahvuuksien ja osaamisen päälle rakentamista ja muilta edelläkävijöiltä oppimista. Kansainväliset esimerkit, Suomessa tehdyt aloitteet ja hyvät käytännöt osoittavat, että sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ei ole kaukaista toiveajattelua tai pilvilinnojen rakentelua, vaan jo toteutuvaa konkreettista työtä ja toimintaa.

Miltä tällainen päätöksenteko voisi näyttää? Millaiset instituutiot, rakenteet ja prosessit, valmiudet ja kansalaisten osallistuminen auttaisivat tunnistamaan eri sukupolvien näkökulmat, tekemään sukupolvivaikutukset näkyviksi ja punnitsemaan niitä osana poliittista päätöksentekoa? Seuraava tulevaisuuskuva havainnollistaa, miltä sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden paremmin huomioiva päätöksenteko voisi Suomessa näyttää seuraavalla vuosikymmenellä. Tulevaisuuskuva on rakennettu sukupolvivastuulakialoitteen pohjalta.

Tulevaisuuskuva

Eduskunta on hyväksynyt **sukupolvivastuulain**, jonka tavoitteena on vahvistaa yli sukupolvien ulottuvia tavoitteita yhteiskuntapolitiikan suunnittelussa ja seurannassa, lainsäädännön valmistelussa ja tulevaisuuden ennakoinnissa. Yleisenä puitelakina alun perin hyväksyttyä sukupolvivastuulakia on tarkennettu velvoittavilla säädöksillä. Sukupolvivastuulaki on saanut laajan tuen yli puoluerajojen. Laki on tunnistettu poliittisessa päätöksenteossa ja hallinnossa välttämättömäksi keinoksi turvata suomalaisen luottamusyhteiskunnan tulevaisuus sekä demokraattisen järjestelmän kestävyys ja legitimiteetti.

Puolueet ovat sopineet parlamentaarisesti Suomen pitkän aikavälin tavoitteet ja vision. Nämä nojaavat laajaan kansalliseen tulevaisuusorientoituneeseen kansalaisten osallistumisprosessiin, joka on yhdistänyt syventäviä dialogeja, matalan kynnyksen nopeaa ja tehokasta digitaalista osallistumista sekä puntaroivan kansalaiskokouksen, joka on muotoillut periaatteet ja konkreettiset ehdotukset päättäjille yhteisestä visiosta ja tavoitteista.

Edustuksellinen järjestelmä on voimissaan eikä vaaliosallistuminen ole menettänyt merkitystään. Äänestäminen on noussut uuteen arvoon ja arvostukseen päätöksenteon kytkeytyessä yhdessä kansalaisten kanssa luotuun visioon ja tavoitteisiin. Myös nuoret ovat innostuneet äänestämään, ja **äänioikeuden ikäraja on laskettu 16 vuoteen**.

Hallitusneuvotteluissa puolueet rakentavat yhteistä tahtotilaa myös suhteessa **ylivaalikautiseen visioon ja tavoitteisiin**. Kulloinenkin hallitus ja eduskunta pääsevät jättämään jälkensä siihen, miten yhteisiin tavoitteisiin päästään. Ylivaalikautisten tavoitteiden seurantaan on asetettu **mittarit**, joiden toteutumista valtioneuvosto seuraa ja joiden edistymisestä se raportoi vuosittain eduskunnalle annettavassa vuosikertomuksessa. Valtioneuvoston asettama, riippumaton, monialaisista ja eri ikäisistä asiantuntijoista koostuva **tulevaisuuspaneeli** seuraa sukupolvivastuulain tavoitteen noudattamista arviointi-, suunnittelu- ja raportointijärjestelmän osalta. Tulevaisuuspaneelin tehtävänä on arvioida ja edistää lausunnoillaan ja selvityksillään laaja-alaisesti, integroidusti ja johdonmukaisesti yhteiskunnan kestävyyttä ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden toteutumista Suomessa.

Valtioneuvosto huolehtii siitä, että sen vastuulla olevassa yhteiskuntapolitiikan valmistelussa ja toimeenpanossa tavoitellaan lainsäädännön, valtion talousarvioiden ja -suunnittelun ja muiden kauaskantoisten päätösten myönteisiä vaikutuksia pitkällä ja erittäin pitkällä aikavälillä. **Ministeriöt** huolehtivat siitä, että sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta tarkastellaan sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen hyvinvoinnin näkökulmasta, myös muut lajit ja planetaarisen kestävyyden rajat huomioiden, kaikessa suunnittelussa, lainvalmistelussa sekä Euroopan unionin päätöksenteon kansallisessa valmistelussa.

TULEVAISUUSKUVA

Arviot, politiikkasuunnittelu ja lainvalmistelu hyödyntävät valtioneuvoston yhteistyönä valmisteltua, **pitkän aikavälin tulevaisuusselontekoa**, joka luo paitsi pohjan ennakointityölle ja tarjoaa yhteistä tulevaisuusnäkymää, haastaa myös poliittisia päättäjiä ottamaan kantaa keskeisiin tulevaisyyskysymyksiin. Tässä on auttanut tulevaisuusselonteon osien kääntäminen: toimintaympäristöanalyysi julkaistaan vuotta ennen eduskuntavaaleja, jolloin se syöttää vaalikeskusteluihin ja hallitusohjelmaneuvotteluihin, kun taas toinen, hallituksen valitsemaan kärkiteemaan kytkeytyvä osa julkaistaan vuosi hallitusohjelman valmistumisesta, jolloin siinä ehdotetut, pitkän aikavälin huomioivat toimenpiteet ehditään käynnistää vielä saman vaalikauden aikana.

Ennakointityötä koordinoi valtioneuvoston kanslia, joka toimii yhteistyössä muun julkishallinnon, yliopistojen ja korkeakoulujen, tutkimuslaitosten sekä kuntien, hyvinvointialueiden ja maakuntien kanssa sekä saa tukea **Kansalliselta ennakointiverkostolta**. Sukupolvivastuulain myötä ennakointia tuodaan järjestelmällisesti päätöksenteon, valmistelun ja ohjauksen ydinprosesseihin ja avainhetkiin, kuten hallitusohjelmaneuvotteluihin, julkisen talouden suunnitelmaan ja hallituksen puoliväliriiheen. Lyhyen aikavälin kysymyksiä tarkastellaan aiempaa vahvemmin suhteessa pitkään aikaväliin ja sen tavoitteisiin. Riskien ja mahdollisuuksien pelkän tunnistamisen sijaan niihin pystytään nyt aiempaa paremmin myös tarttumaan. Ennakointi ei ole erillinen harjoitus, vaan osa hallinnon normaaleja prosesseja.

Lainvalmistelun tulevaisuusorientaatiota on vahvistettu ottamalla **ennakointi ja tulevaisuus- ja sukupolvivaikutusten arviointi systemaattiseksi osaksi lainvalmistelua**. Tulevat sukupolvet ja pidempi aikaväli on huomioitu säädösvalmistelun eri vaiheissa jo lainsäädäntötarpeiden tunnistamisesta ja lainvalmistelun tavoitteenasetannasta lähtien. Virkahenkilöiden ennakointi- ja arviointiosaamista tuetaan **koulutuksin ja menetelmin**. Merkittävien lainsäädäntöhankkeiden valmistelussa hyödynnetään sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioimiseen erikoistuneita kuulemismenetelmiä, kuten **Future Designia ja puntaroivia kansalaispaneeleja ja -kokouksia**, joiden on tutkittu vahvistavan pitkäjänteistä päätöksentekoa, tulevien sukupolvien huomioimista sekä kykyä etsiä kestäviä, politiikkasyklit ja -siilot ylittäviä ratkaisuja. **Valtioneuvoston ennakointiosaajat** tukevat ministeriöiden valmistelutyötä ja auttavat tulkkaamaan pitkän aikavälin merkitystä ja tavoitetilaa käytännön lainsäädäntö- ja politiikkatyössä.

Tekoälyn hyödyntäminen ja uudet työkalut ovat helpottaneet niin ennakointia, vaikutusarviointia kuin kansalaisten kuulemistakin, tehden niistä aiempaa kustannustehokkaampia ja helpommin käyttöönotettavia. Ennakoinnissa tekoälyä käytetään esimerkiksi valtioneuvoston yhteisessä ennakointialustassa, päivittyvässä strategisessa toimintaympäristöanalyysissä ja signaalien keräämisessä.

Lainsäädännön arviointineuvosto valvoo lainvalmistelun pitkän ja erittäin pitkän aikavälin näkökulman huomioimista ja siihen liittyviä vaikutusarvioita. Talouspolitiikan arviointineuvosto puolestaan valvoo pitkän aikavälin taloudellisen näkökulman huomioimista ja arviointia. Tulevaisuuspaneeli, lainsäädännön arviointineuvosto ja talouspolitiikan arviointineuvosto antavat vuosittain eduskunnalle yhteisen kertomuksen havainnoistaan.

Ylivaalikautinen näkökulma on vahvistunut myös päivänpolitiikassa ja eduskunnassa. **Eduskunnan valiokunnat ja täysistunnot** tarkastelevat esitysten pitkän aikavälin merkitystä ja vaikutuksia tuleville sukupolville. Valiokuntamietinnöissä ja -lausunnoissa eritellään tarkemmin tulevaisuusvaikutuksia sekä perustellaan sitä, miten eri sukupolvien välisiä oikeuksia ja vaikutuksia suhteutetaan toisiinsa. Valiokunnat hyödyntävät pienempiä kansalaispaneeleja, jotka auttavat tekemään päätöksistä kestävämpiä ja paremmin perusteltuja.

Lasten ja nuorten äänen kuulumiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Toistuva, suunniteltu ja parhaisiin menetelmiin perustuva kansalaisten kuuleminen on vahvistanut päättäjien luottamusta ja positiivista suhtautumista kansalaisiin, jotka päättäjät näkevät nyt pelkkien äänestäjien sijaan välttämättömänä voimavarana yhteiskunnan uudistamisessa. Käytännöt ovat vahvistaneet myös kansalaisten luottamusta poliittiseen päätöksentekoon.

Politiikan pelivara ja arvot politiikan polttoaineena eivät ole kadonneet. Prosessit ja menetelmät kuitenkin varmistavat sen, ettei päätöksenteossa sivuuteta sukupolvien välisiä oikeudenmukaisuuskysymyksiä, vaan ne terävöittävät poliittista keskustelua ja tukevat politiikan agendan ja siihen liittyvän erimielisyyden parempaa ymmärtämistä ja välittymistä kansalaisille. Lopulta kysymys siitä, mikä on oikeudenmukaista, määrittyy edelleen erilaisten poliittisten arvovalintojen pohjalta.

Tulevaisuuskuva on yksi mahdollinen esitys siitä, millaiseksi suomalaista päätöksentekoa ja valmistelua olisi mahdollista kehittää, jotta sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden toimeenpanokuilua voitaisiin kuroa umpeen. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioiva päätöksenteko tulisi rakentaa kolmen toisiaan tukevan elementin varaan. Nämä elementit ovat edellytyksiä sille, että sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioiva päätöksenteko voidaan toteuttaa systemaattisesti, hyväksyttävästi ja pitkä aikaväli huomioiden.

1. **Päätöksenteon instituutiot, prosessit ja rakenteet.** Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioimisen tulisi olla päätöksenteossa systemaattista ja toistuvaa ja kiinnittyä keskeisiin päätöksenteon ja valmistelun instituutioihin, prosesseihin ja rakenteisiin. Se tulisi kytkeä normaaliksi osaksi päätöksentekoprosessin eri vaiheita.
2. **Julkishallinnon ja päättäjien valmiudet.** Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen päätöksenteossa ja sen valmistelussa edellyttää osaamista ja menetelmiä, joiden avulla päätöksiä ja niiden vaikutuksia voidaan punnita ja arvioida pitkällä aikavälillä ja eri sukupolvien näkökulmista.
3. **Kansalaisten osallistuminen.** Kansalaiset tulisi ottaa mukaan päätöksentekoon ja keskusteluun siitä, millaista tulevaisuutta tavoitellaan ja millainen sukupolvien välinen vastuunjako on oikeudenmukainen. Hyvin suunniteltu ja toteutettu osallistuminen auttaa muodostamaan yhteisiä tavoitteita ja tekemään laadukkaita, pitkäjänteisiä ja hyväksyttäviä päätöksiä.

Sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta vahvistavat elementit

Kuva: mukaillen School of International Futures SOIF (ks. Jackson ym. 2024)

Seuraavaksi esittelemme tarkemmin ratkaisuja päätöksenteon instituutioiden, prosessien ja rakenteiden, julkishallinnon ja päättäjien valmiuksien sekä kansalaisten osallistumisen näkökulmista. Eri maissa on jo käytössä ja Suomessakin on kokeiltu erilaisia ratkaisuja, joita voidaan soveltaa osana nykyistä päätöksentekojärjestelmää. Ne voivat toimia inspiraation lähteinä tai esimerkkeinä suomalaisen järjestelmän kehittämisessä. Kaikkia ratkaisuehdotuksia ei ole tarkoitus ottaa käyttöön sellaisenaan tai kerralla, vaan muotoilla Suomelle sopiva malli. Oleellista on kokeilla, oppia ja kehittää.

4.2 Ratkaisuja päätöksenteon instituutioiden, rakenteiden ja prosessien kehittämiseen

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ei vahvistu päätöksenteossa yksittäisten strategioiden, ennakointihankkeiden tai osallistavien prosessien varassa. Olennaista on, että pitkän aikavälin ja eri sukupolvien näkökulmat kytkeytyvät päätöksenteon pysyviin rakenteisiin ja toistuviin prosesseihin. Huomio on suunnattava yksittäisten toimien sijaan laajemmin siihen, miten päätöksiä valmistellaan, vaihtoehtoja punnitaan ja niiden vaikutuksia arvioidaan.

Hallinnon ja päätöksenteon katsetta tulevaisuuteen kääntävä kansallinen ennakointijärjestelmä ja keskeisiin päätöksenteon instituutioihin kytkeytyvä tulevaisuusdialogi eivät ole kiistämättömistä ansioistaan huolimatta kyenneet yksin kääntämään päätöksenteon aikajännettä järjestelmällisesti pidemmälle tulevaisuuteen. Pitkä aikaväli jää yhä helposti vaalikausikeskeisyyden ja akuuttien kriisien alle, ja ennakointi on helppo sivuuttaa (ks. luku 3.4).

Sukupolvivastuulakialoitteessa huomionarvoista ja tärkeää on sen pyrkimys ulottaa pitkän aikavälin sukupolvien välinen näkökulma läpileikkaavasti ja velvoittavasti kansallisen tason päätöksentekoon ja sen valmisteluun. Tämä tarkoittaa ennakoinnin, tulevaisuusvaikutusten arvioinnin ja osallistumisen parempaa kytkemistä päätöksenteon instituutioihin, rakenteisiin ja prosesseihin. Olennaista on, ettei pitkän aikavälin tarkastelu jää päätöksenteosta irralliseksi tehtäväksi, vaan siitä muodostuu osa tavanomaista valmistelua ja päätösten perustelemista.

Päätöksenteon instituutioiden, rakenteiden ja prosessien kehittämiseen löytyy monenlaisia ratkaisuja.

Lainsäädännön kehittäminen

Lainsäädäntö luo velvoittavat käytännöt sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden ja tulevien sukupolvien oikeuksien huomioimiselle päätöksenteossa. Suomessa tätä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi käsittelyssä olevan sukupolvivastuulain kautta siten, että pitkän aikavälin ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden tarkastelu kytkeytyisi lainsäädännön valmisteluun ja yhteiskuntapolitiikan suunnitteluun ja seurantaan. Sukupolvivastuulain onnistunut toimeenpano edellyttäisi ennakoinnin, tulevaisuus- ja sukupolvivaikutusten arvioinnin sekä kansalaisten osallistumisen hyödyntämistä osana päätöksenteon prosesseja.

Esimerkki:

- Walesin tulevien sukupolvien laki (Well-being of Future Generations Act 2015) velvoittaa julkisia toimijoita tavoittelemaan pitkän aikavälin hyvinvointia ja toimimaan ennaltaehkäisevästi, osallistavasti ja hallinnonalat ylittäen.

Pitkän aikavälin tavoitteet

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus edellyttää tavoitteita, joiden aikajänne ylittää yksittäisen hallituskauden. Suomessa yhteisen, ylivaalikautisen suunnan ja tavoitteiden etsimistä voisi tukea valtioneuvoston tulevaisuusselonteko ja sen osien kääntäminen (ks. tulevaisuuskuva s. 38). Hallitusohjelman tulisi yhdistää vaalikauden toimet vaalikaudet ylittäviin tavoitteisiin, perustua yhteiseen ennakointiin, arvioida politiikkakokonaisuuksien pitkän aikavälin sukupolvivaikutuksia ja sitoa nämä tavoitteet talousarvioon, toimeenpanoon, mittareihin sekä riippumattomaan seurantaan.

Esimerkki:

- Walesin tulevien sukupolvien laissa (Well-being of Future Generations Act 2015) pitkän aikavälin hyvinvointia koskevia yleisempiä tavoitteita konkretisoidaan lyhyemmän aikavälin välitavoitteilla. Tavoitteiden muotoiluun osallistuivat myös kansalaiset laajassa kansalaiskeskustelussa, jossa heiltä kysyttiin minkälaisen tulevaisuuden he haluavat.

Seuranta ja raportointi

Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden seuranta- ja raportointikäytännöt auttavat pitämään asian poliittisella agendalla ja edistävät päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Seurantaa tukevat mittarit, jotka kuvaavat edistymistä kohti asetettuja tavoitteita. Valtioneuvosto voisi esimerkiksi julkaista sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden tilannekuvan määräajoin ja raportoida säännöllisesti eduskunnalle. Sukupolvivastuulaille rakentuvassa tulevaisuuskuvassamme valtioneuvosto raportoisi lain noudattamisesta eduskunnalle annettavassa vuosikertomuksessa.

Esimerkki:

- Australiassa budjettilaki (Charter of Budget Honesty Act 1998) velvoittaa julkaisemaan sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden raportin vähintään viiden vuoden välein. Se tarkastelee politiikan kestävyyttä 40 vuotta eteenpäin.

Tulevaisuus- ja sukupolvivaikutusten arviointi

Lainvalmistelun, politiikkatoimien ja päätösten tulevaisuus- ja sukupolvivaikutusten arviointi on yksi keskeisistä tavoista tuoda sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus osaksi päätöksentekoa (Airos et al. 2022). Suomessa arviointi voitaisiin rakentaa nykyisen lainvalmistelun vaikutusarvioinnin yhteyteen uuden rinnakkaisen prosessin sijasta. Päätöksentekoprosessin vaikutusarviointia voisi laajentaa tarkastelemaan hyötyjen, haittojen, kustannusten ja riskien jakautumista eri ikäryhmille ja syntymäkohorteille, sekä vielä syntymättömille sukupolville.

Esimerkit:

- School of International Futures on kehittänyt sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta päätöksenteossa mittaavan arviointiviitekehyksen (School of International Futures 2024), joka auttaa arvioimaan systemaattisesti, vahvistaako vai heikentääkö politiikkatoimi nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvän elämän edellytyksiä.
- Euroopan komissio on valmistelemassa sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden indeksiään osana sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden strategiaa (Intergenerational Fairness Index).
- Myös tekoälyä voidaan hyödyntää täydentämään asiantuntija-arviointia ja demokraattista punnintaa. Futures Balance -työkalua on kehitetty YK:n ja Euroopan komission yhteistyössä politiikkatoimien, ohjelmien ja investointien pitkän aikavälin sekä eri politiikkalohkojen yli ulottuvien vaikutusten tarkasteluun.

Tulosohjaus

Ministeriöiden, virastojen ja muiden julkisten organisaatioiden toimintaa ja johtamista voidaan ohjata tavoitteilla, joissa seurataan paitsi lyhyen aikavälin suoritteita myös pitkän aikavälin tulevaisuuskestävyyttä ja sukupolvivaikutuksia. Johtamissopimuksiin, tulossopimuksiin ja strategisiin mittareihin voidaan sisällyttää velvoite osoittaa, miten päätökset tukevat pitkän aikavälin hyvinvointia ja miten sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus huomioidaan.

Tulevaisuuspaneeli

Monitieteinen tulevaisuuspaneeli voi tuottaa riippumatonta tutkimukseen perustuvaa arviota päätösten pitkän aikavälin vaikutuksista ja sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta. Suomessa olisi perusteltua ensin arvioida, voisiko tehtävä rakentua jonkin nykyisen riippumattoman asiantuntijarakenteen yhteyteen tai sen tehtävää laajentamalla. Esimerkiksi aloitteessa sukupolvivastuulaiksi tämä tehtävä on annettu kestävyyspaneelille. Paneelin erityinen lisäarvo olisi siinä, että se voisi tarkastella taloudellisia, ekologisia ja sosiaalisia vaikutuksia samassa kehyksessä, eikä sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus rajautuisi esimerkiksi vain julkiseen velkaan tai ilmastoon.

Tulevien sukupolvien valtuutettu

Riippumaton toimija, jonka nimenomaisena tehtävänä on pitää esillä niiden ihmisten näkökulmaa, jotka eivät vielä itse voi osallistua päätöksentekoon. Suomessa mahdollisen valtuutetun lisäarvo olisi ennen kaikkea tulevaisuuteen suuntautuvassa ja hallinnonalat ylittävässä tarkastelussa: se voisi täydentää nykyisiä instituutioita arvioimalla, miten merkittävät politiikkavalinnat vaikuttavat tulevien sukupolvien toimintamahdollisuuksiin. Suomessa olisi relevanttia arvioida, tarvitaanko uusi instituutio vai voidaanko vastaava tehtävä antaa jo olemassa olevalle riippumattomalle toimijalle.

Esimerkki:

- Walesin tulevien sukupolvien valtuutettu on riippumaton julkinen toimija, jonka tehtävänä on edistää kestävää kehitystä ja toimia tulevien sukupolvien etujen valvojana.

Sukupolvitarkistus

Merkittäviin lakiesityksiin, talousarvioihin, investointeihin ja strategioihin liitettävä standardoitu tarkistus, joka auttaa tuomaan yhteen erilaiset, taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset ja ohjaa arvioimaan, ketkä hyötyvät, ketkä kantavat kustannukset, mitä peruuttamattomia vaikutuksia syntyy ja millaisia vaihtoehtoja on.

Esimerkki:

- EU:n Youth Check arvioi vaikutuksia nuorten näkökulmasta.

Sukupolvitilinpito

Sukupolvitilinpito täydentää julkisen talouden tarkastelua tekemällä näkyväksi sen, miten verot, tulonsiirrot, julkiset palvelut, investoinnit ja muut talouspoliittiset ratkaisut jakautuvat eri sukupolville pitkällä aikavälillä. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta sen arvo on siinä, ettei keskustelu rajaudu vain siihen, kuinka paljon velkaa tuleville sukupolville jää, vaan rinnalla olisi tarkasteltava, mitä velalla ja muilla julkisilla resursseilla rakennetaan tulevaisuutta varten: esimerkiksi osaamista, infrastruktuuria, terveyttä tai ekologista kestävyyttä.

Esimerkki:

- Euroopan komission julkaisu The Intergenerational Dimension of Fiscal Sustainability (Arevalo ym. 2019) tarjoaa tapoja tuoda sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta talouspolitiikan arviointiin.

4.3 Ratkaisuja julkishallinnon ja päättäjien valmiuksien vahvistamiseen

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ei vahvistu päätöksenteossa pelkästään uusilla periaatteilla, tavoitteilla tai velvoitteilla, vaan ne on kyettävä viemään osaksi päätöksentekoa ja sen valmistelua ja toimeenpanoa. Tarvitaan ajattelutavan muutosta ja uutta osaamista.

Vaikka vaalikaudet, poliittinen kilpailu ja tarve vastata ajankohtaisiin vaatimuksiin ja päälle kaatuviin kriiseihin vetävät päätöksentekoa kohti lyhyempää aikajännettä, hallinnolla on paremmat rakenteelliset edellytykset jatkuvuuteen, pitkän aikavälin tarkasteluun ja tulevien sukupolvien huomioimiseen. Suomen ennakointijärjestelmässä ministeriöiden ja valtioneuvoston yhteinen ennakointi, ministeriöiden asiantuntemus ja valmisteluprosessit pyrkivät tuottamaan pitkäjänteisyyttä vastapainona politiikan tempoilevuudelle ja lyhytnäköisyydelle. Hallinto ei voi kuitenkaan yksin ratkaista politiikan lyhytjänteisyyttä. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden

huomioivan päätöksenteon onnistuminen riippuu lopulta myös vaaleilla valittujen poliitikkojen sitoutumisesta. (Koskimaa & Rapeli 2024)

Hallinnossa ja poliittisessa päätöksenteossa tarvitaan osaamista tunnistaa, miten tämän päivän ratkaisut vaikuttavat eri sukupolviin, niiden välisiin suhteisiin ja toimintamahdollisuuksiin, sekä valmiutta toimia tämän ymmärryksen pohjalta. Tämä edellyttää olemassa olevien kyvykkyyksien vahvistamista ja täydentämistä. Tarvitaan esimerkiksi ennakointi- ja arviointiosaamista, systeemistä ymmärrystä sekä valmiuksia käsitellä epävarmuutta ja vaihtoehtoisia tulevaisuuksia.

Kyvykkyyksien vahvistamisessa ei ole kyse vain yksittäisten virkahenkilöiden tai päättäjien osaamisesta. Tarvitaan ennen kaikkea ymmärrystä yhteisistä toimintamalleista ja arviointikriteereistä sekä johtamisen ja ohjauksen käytännöistä, jotka tukevat pitkän aikavälin ja eri sukupolvien näkökulmien huomioimista osana tavanomaista päätöksentekoa. Näin sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioiminen ei jää yksittäisten henkilöiden osaamisen, kiinnostuksen tai käytettävissä olevien resurssien varaan.

Koulutukset

Päättäjien ja valmistelijoiden sukupolvilähtöistä ymmärrystä voidaan vahvistaa koulutuksilla ja perehdytyksillä, joissa tulevaisuusajattelua harjoitellaan nimenomaan eri sukupolvien näkökulmasta, mukaan lukien tulevat sukupolvet. Tavoitteena on vahvistaa kykyä tunnistaa päätösten pitkän aikavälin vaikutuksia, käsitellä epävarmuutta sekä tarkastella omia oletuksia siitä, millaisia tarpeita ja toimintamahdollisuuksia ihmisillä tulevaisuudessa on. Kyse ei siten ole vain ennakointimenetelmien opettamisesta vaan sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden tuomisesta osaksi päätöksentekijöiden ammatillista osaamista.

Suomessa tällaisia koulutuksia voitaisiin hyödyntää esimerkiksi kansanedustajien ja ministerien perehdytyksissä, ylimmän virkajohdon valmennuksissa sekä lain- ja politiikkavalmistelijoiden ennakointi- ja vaikutusarviointiosaamisen kehittämisessä.

Koulutukseen voitaisiin yhdistää Future Designin kaltaisia, kokemuksellisia menetelmiä, joissa osallistujat tarkastelevat nykyisiä politiikkavalintoja tulevien sukupolvien näkökulmasta. Näin sukupolvinäkökulmasta rakentuisi laajemmin jaettu päätöksenteon kyvykkyys. Koulutusten rinnalla valmiuksia voivat vahvistaa päättäjille suunnatut itsearviointityökalut ja tietopankit.

»

Esimerkit:

- Sitran Kestävän talouspoliitikan johtamiskoulutus ja Euroopan unionin tulevaisuuden johtamiskoulutus vahvistavat päättäjien ja muutoksentekijöiden kykyä rakentaa kestävää tulevaisuutta.
- Walesin tulevien sukupolvien hyvinvointia koskevaan lakiin liittyvä itsearviointi- ja kehittämistyökalu Maturity Matrix for the Well-being of Future Generations (Wales) Act 2015. Samankaltainen malli voisi auttaa julkisia organisaatioita myös Suomessa arvioimaan, kuinka systemaattisesti kestävän kehityksen ja tulevien sukupolvien näkökulmat näkyvät niiden johtamisessa, toimintakulttuurissa ja käytännön työssä.
- Future Generations Platform on päivittyvä alusta, joka kokoaa yhteen sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta edistäviä instituutioita, rakenteita ja käytäntöjä. Sitä voi käyttää inspiroivien esikuvien ja toimintatapojen lähteenä sekä kansainvälisten kumppanien ja sparraajien etsimisessä.

Verkostot

Verkostot vahvistavat valmiuksia kokoamalla yhteen toimijoiden osaamista, jakamalla menetelmiä ja hyviä käytäntöjä sekä rakentamalla yhteistä ymmärrystä hallinnonalojen yli. Näin pitkän aikavälin ja eri sukupolvien näkökulmien huomioimisesta voi muodostua laajemmin jaettu päätöksenteon kyvykkyys.

Suomessa on laaja, läpi yhteiskunnan ja sektorien ulottuva ennakointiekosysteemi, jonka päälle on hyvä rakentaa. Olemassa olevien verkostojen työhön voitaisiin tuoda nykyistä vahvemmin sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden näkökulma esimerkiksi kehittämällä yhteisiä toimintamalleja tulevaisuus- ja sukupolvivaikutusten arviointiin sekä jakamalla kokemuksia kokemuksellisten ja osallistavien menetelmien käytöstä. Ministeriöiden ja virastojen ennakointiosaajien verkosto voisi tukea valmistelutyötä ja auttaa tulkitsemaan pitkän aikavälin merkitystä käytännön lainsäädäntö- ja politiikkatyössä. Verkostot voivat myös kytkeä suomalaisen kehittämistyön kansainvälisiin edelläkävijöihin ja tarjota väylän oppia muiden maiden kokemuksista.

Esimerkit:

- Kansallinen ennakointiverkosto kokoaa yhteen ennakointityötä tekeviä toimijoita julkishallinnosta, tutkimuksesta ja muualta yhteiskunnasta ja tukee valtioneuvoston kanslian koordinoimaa ennakointityötä.
- Kansainvälinen SOIFin (School of International Futures) Long-Term Governance Hubs -verkosto edistää tulevien sukupolvien huomioimista ja ennakoinnin hyödyntämistä eri maiden politiikassa, hallinnossa ja kansalaisosallistumisessa.

Kokemukselliset menetelmät

Kokemukselliset ennakointimenetelmät vahvistavat kykyä hahmottaa päätösten pitkän aikavälin vaikutuksia ja tarkastella niitä eri sukupolvien näkökulmista. Simulaatioiden, roolipelien, tulevaisuusartefaktien ja muiden kokemuksellisten menetelmien avulla mahdollisia tulevaisuuksia voidaan tehdä konkreettisiksi ja samalla tunnistaa nykyhetken ajattelua ohjaavia oletuksia. Kokemuksellisuus ei korvaa tutkittua tietoa tai analyyttista vaikutusarviointia, vaan täydentää niitä ja auttaa käyttämään tulevaisuustietoa tilanteissa, joissa kehitykseen liittyy epävarmuutta.

Suomessa kokemuksellisia menetelmiä voitaisiin ottaa nykyistä systemaattisemmin osaksi päätöksenteon avainhetkiä, kuten hallitusohjelmaneuvotteluja ja hallitusohjelman toimeenpanon suunnittelua, ministeriöiden strategiatyötä sekä merkittävien uudistusten valmistelua. Päätöksentekijät voisivat esimerkiksi tarkastella, millaisilta politiikkavalinnat ja niiden seuraukset näyttävät eri sukupolvien tai vielä syntymättömien ihmisten näkökulmasta tulevaisuudessa. Tämä vahvistaisi kykyä tunnistaa päätösten ajallista ulottuvuutta, hyötyjen ja haittojen jakautumista sekä sitä, millaisia toimintamahdollisuuksia ratkaisut jättävät tuleville sukupolville.

Esimerkit:

- EU Policy Labin Futures Garden on osallistavan ennakoinnin ja spekulatiivisen muotoilun toimintamalli, jossa mahdollisia tulevaisuuksia tehdään konkreettisiksi esimerkiksi tulevaisuusesineiden, tarinoiden, animaatioiden ja immersiivisten kokemusten avulla. Prosessissa yhdistyvät toimintaympäristön muutosten tarkastelu, kansalaisten osallistuminen ja politiikkavaikutusten arviointi. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden tarkastelussa Futures Gardenin menetelmiä voidaan käyttää tuomaan tulevien sukupolvien näkökulmat ja elinolosuhteet osaksi nykyhetken päätöksentekoa. Osallistujat voivat eläytyä vaihtoehtoisiin tulevaisuuksiin, tunnistaa päätösten pitkän aikavälin hyötyjä, haittoja ja niiden jakautumista sekä kokeilla uusia politiikkaideoita ennen niiden varsinaista käyttöönottoa.
- Japanissa kehitetyssä Future Design -menetelmässä osallistujat eläytyvät kuvitteellisten tulevien sukupolvien asemaan ja tarkastelevat nykyhetken valintoja ja niiden seurauksia heidän näkökulmastaan. Vuoropuhelu nykyisten ja tulevien sukupolvien välillä auttaa tekemään näkyväksi tämän päivän päätösten pitkäaikaisia vaikutuksia, haastamaan nykyhetkeen sidottuja oletuksia, etsimään tulevaisuuden kannalta kestävämpiä ja oikeudenmukaisempia ratkaisuja sekä yhteensovittamaan eri sukupolvien välisiä ristiriitoja. Menetelmää voidaan hyödyntää myös esimerkiksi kansalaispaneeleissa nimeämällä puolet osallistujista tulevien sukupolvien edustajiksi.
- Sitran julkaisussa Voiko tulevaisuudessa vierailla? Ennakoinnin kokemukselliset menetelmät (Poussa ym. 2026) avataan kokemuksellisten menetelmien hyötyjä ja mahdollisuuksia.

4.4 Ratkaisuja kansalaisten osallistumiseen

Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen edellyttää, että kansalaiset pääsevät osallistumaan tulevaisuutta koskevaan päätöksentekoon ja keskusteluun. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten osallistumiseen sekä sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen ja yhteiseen puntarointiin. Kyse ei ole vain siitä, ketkä pääsevät ilmaisemaan näkemyksensä, vaan myös siitä, miten nämä näkemykset välittyvät valmisteluun ja päätöksentekoon ja miten osallistumisesta saatavaan palautteeseen ja tietoon vastataan.

Osallisuuden vahvistaminen on ollut Suomessa pitkään tärkeä tavoite ja lasten ja nuorten kuulemiseen on viime vuosina panostettu merkittävästi. Valtioneuvostossa on esimerkiksi pilotoitu lasten ja nuorten valmisteluun osallistumista, eduskunnan tulevaisuusvaliokunnassa heidän kuulemistaan tulevaisuustyössä ja tulevaisuusselonteon valmistelussa on hyödynnetty nuoria osallistavia tulevaisuusdialogeja. Suomessa on käytössä ja kokeiltu monipuolisesti erilaisia osallistumisen menetelmiä, kuten dialogeja, digitaalisia osallistumisalustoja ja puntaroivia kansalaispaneeleja. Seuraava askel on näiden menetelmien vaikuttavampi kytkentä ja juurruttaminen osaksi valmistelu- ja päätöksentekoprosesseja sekä menetelmien hyödyntäminen yhdessä osana laajaa kansalaiskeskustelua.

Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuudenkin näkökulmasta kansalaisosallistumisen agendalle olisi tärkeää tuoda nykyistä rohkeammin kansallisesti merkittäviä, myös poliittisesti vaikeita ja mielipiteitä jakavia, pitkän aikavälin tulevaisuuskysymyksiä. Osallistumista voidaan hyödyntää esimerkiksi pitkän aikavälin tavoitteiden rakentamisessa ja vaikeiden yhteiskunnallisten uudistusten valmistelussa ja niiden hyväksyttävyyden varmistamisessa. Samalla tulisi varmistaa, että osallistuminen kytkeytyy aidosti päätöksenteon instituutioihin ja prosesseihin eikä jää niistä irralliseksi toiminnaksi. Poliittisten päättäjien tulisi sitoutua Suomea koskettavien tulevaisuuskysymysten ratkaisemiseen yhdessä kansalaisten kanssa.

Puntaroivat kansalaispaneelit ja kansalaiskokoukset

Käyttökelpoinen menetelmä pitkän aikavälin ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioivan valmistelun ja päätöksenteon vahvistamiseksi. Satunnaisotannalla ja kiintiöinnillä koottavat kansalaispaneelit ja -kokoukset soveltuvat hyvin eri väestö- ja ikäryhmiä laajasti koskettaviin ja mielipiteitä jakaviin kysymyksiin, joihin liittyy vaikeitakin oikeudenmukaisuuskysymyksiä ja joissa tarvitaan laajaa eri ryhmien hyväksyntää. Kansalaispaneeleissa ja -kokouksissa osallistujat perehtyvät asiantuntijatietoon, kuulevat erilaisia näkökulmia ja muodostavat perusteltuja suosituksia päätöksenteon tueksi. Ne ovat osoittaneet käyttökelpoisuutensa esimerkiksi ilmasto-, ympäristö- ja kestävyyskysymyksissä, joiden toimeenpanoon liittyy eri väestöryhmiä eri tavoin koskettavia vaikutuksia.

Puntaroivien menetelmien on tutkittu vahvistavan pitkäjänteistä päätöksentekoa, tulevien sukupolvien huomioimista sekä kykyä etsiä kestäviä, politiikkasyklit ja -siilot ylittäviä ratkaisuja. Lisäksi ne voivat vahvistaa osallistujien uskoa tulevaisuuteen ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Puntaroiviin menetelmiin voidaan yhdistää myös kokemuksellisia menetelmiä, kuten Future Design (ks. s. 48) vahvistamaan osallistujien kykyä asettua esimerkiksi tulevien sukupolvien asemaan. Suomessa puntaroivia kansalaispaneeleja voitaisiin hyödyntää systemaattisesti erityisesti sellaisten päätösten valmistelussa, joiden vaikutukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen ja koskettavat eri sukupolvia ja väestöryhmiä eri tavoin. Niitä voitaisiin kytkeä esimerkiksi merkittävien uudistusten valmisteluun.

Esimerkki:

- Vuonna 2025 järjestettiin koko EU:n laajuinen puntaroiva kansalaispaneeli sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta osana EU:n samannimisen strategian valmistelua.

Tulevaisuusdialogit

Tulevaisuusdialogit voivat vahvistaa sukupolvien välistä ymmärrystä ja tuoda heidän kokemuksensa, huolensa ja toiveensa osaksi yhteisen tulevaisuuden rakentamista. Dialogien ensisijainen tavoite on lisätä ymmärrystä erilaisista näkökulmista ja kokemuksista. Suomessa dialogeja on hyödynnetty päätöksenteon tukena monipuolisesti esimerkiksi Kansallisissa dialogeissa ja tulevaisuusselontekoprosessissa. Dialogeja voisi hyödyntää systemaattisemmin ja laajemmin yhteiskunnan isojen tulevaisuuskysymysten pohtimiseen. Dialogit sopivat hyvin sukupolvien väliseen vuoropuheluun (esim. ikäihmiset ja nuoret) sekä lasten ja nuorten osallistumiseen.

Esimerkit:

- Kansallisten dialogien teemana keväällä 2026 oli nuorten huominen. Eri puolilla Suomea järjestettiin yhteensä 175 dialogia, ja niihin osallistui noin 2 425 eri ikäistä ihmistä erilaisista sosiaalisista ryhmistä, kulttuurisista taustoista ja ammateista. Dialogeissa nousi esiin sukupolvien välinen suhde, joka herätti voimakkaita tunteita, huolta ja syyllisyyttä, mutta myös toivoa ja vahvaa kaipuuta ylisukupolviseen yhteyteen.
- Lahdessa kehitetty Skididialogimenetelmä soveltuu hyvin lasten ja nuorten kuulemiseen päätöksenteossa.

Digitaaliset osallistumisalustat

Digitaaliset osallistumisalustat voivat laajentaa tulevaisuutta ja sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta koskevaan keskusteluun osallistuvien kansalaisten joukkoa ja tuoda valmisteluun näkökulmia, jotka eivät välttämättä välity muiden kuulemisen kanavien kautta. Niiden avulla voidaan täydentää kasvokkaisia dialogeja ja puntaroivia prosesseja sekä vahvistaa päätöksenteon tietopohjaa tarjoamalla menetelmä nopealle, matalan kynnyksen osallistumiselle.

Esimerkki:

- Suomessa päätöksenteon tukena hyödynnetty Voxit mahdollistaa kansalaisten näkemysten keräämisen ketterästi. Voxit-alustan välityksellä on tavoitettu verrattain hyvin myös nuoria. Suomessa Voxit-keskusteluja on järjestetty yli 150 eri hallinnon tasoilla.

Edellä esitetyt ratkaisut edistävät sukupolvien välisen oikeudenmukaisuutta päätöksenteossa ja muodostavat toisiaan tukevan kokonaisuuden. Päätöksenteon instituutioihin, rakenteisiin ja prosesseihin suunnatut ratkaisut toimivat vaalikausiin perustuvassa demokraattisessa järjestelmässä ja ehkäisevät siitä syntyvää lyhytjänteisyyttä. Ne tasaavat vaikutusvaltaa ja rakentuvat perinnön päälle. Valmiuksia vahvistavat ratkaisut puolestaan auttavat pärjäämään tulevaisuustiedon epävarmuuden kanssa ja lisäävät toimeenpanokykyä. Kansalaisten osallistumista edistävät ratkaisut tarjoavat mahdollisuuksia ristiriitojen huomioimiseen, päätösten puntarointiin eri näkökulmista ja niiden hyväksyttävyyden varmistamiseen.

5. Lopuksi: Periaatteesta ollaan jo samaa mieltä, nyt on aika toimia

Tulevina vuosina Suomessa on tehtävä ja toimeenpantava vaikeita päätöksiä ja pitkäjänteisiä uudistuksia. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus päätöksenteossa on keino varmistaa, että päätöksenteossa huomioidaan niin nykyisten kuin tulevien sukupolvien näkökulmat. Kyse ei ole vain moraalisesta velvollisuudesta, vaan strategisesta välttämättömyydestä, jonka turvin rakennamme Suomelle parempaa tulevaisuutta. Siksi onkin hienoa, että sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen on saanut laajaa kannatusta ja puolestapuhujia eri puolilla yhteiskuntaa ja eduskunnassa yli puoluerajojen. Parlamentaarinen aloite sukupolvivastuulaista on osoitus siitä, että meillä on valmiutta siirtyä periaatteesta päätöksentekoon. On aika löytää konkreettiset keinot, joilla sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen voidaan päätöksenteossa varmistaa.

Suomella on hyvät lähtökohdat vahvistaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta päätöksenteossa. Olemme tunnettuja ennakointikyvystämme, vahvoista julkisista instituutioistamme ja korkeasta yhteiskunnallisesta luottamuksesta. Ne tarjoavat hyvä pohjan, jonka päälle rakentaa. Muutos ei edellytä nykyisen järjestelmän purkamista tai kokonaan uusien rakenteiden pystyttämistä, vaan Suomelle sopivien, nykyisiä käytäntöjä täydentävien toimintamallien ja ratkaisujen käyttöönottoa.

Olennaista on lähestyä ratkaisuja samanaikaisesti eri näkökulmista. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus voi toteutua, kun päätöksenteon prosessit, julkishallinnon ja päättäjien valmiudet sekä kansalaisten osallistuminen muodostavat toisiaan tukevan kokonaisuuden. Silloin meillä voi olla edessämme tulevaisuus, jossa kykenemme yhdessä ratkomaan vastaantulevia haasteita ja rakentamaan parempaa tulevaisuutta niin nykyisille kuin tulevillekin sukupolville. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen parantaa päätöksenteon laatua, sillä se ohjaa tarkastelemaan päätösten vaikutuksia eri sukupolvien ja aikajänteiden näkökulmista. Samalla se vahvistaa edustuksellisen demokratian ja poliittisen päätöksenteon legitimiteettiä, tukee vaikeiden uudistusten hyväksyttävyyttä ja pitkäjänteistä toimeenpanoa sekä turvaa hyvinvointivaltion jatkuvuutta ja eri sukupolvien sitoutumista yhteisen tulevaisuuden rakentamiseen. Tällöin myös nuoret voivat kokea, että tulevaisuus on heitä varten.

Kun kehittämme sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta päätöksenteossa Suomessa, voimme tarjota esikuvia ja oppeja myös muille maille.

YK:n tulevaisuussopimus ja EU:n sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta koskeva työ osoittavat, että aihe kiinnostaa myös kansainvälisesti. Samaan aikaan monissa maissa nuorten vaatimukset sukupolvensa näkökulmien huomioimiseen päätöksenteossa ovat lisääntyneet kasvattaen painetta päätöksenteon uudistamiselle. Sukupolvien välisten etujen ja intressien yhteensovittaminen on globaali haaste, jonka ratkaisut ovat paikallisia. Suomella on mahdollisuus toimia tässä suunnannäyttäjänä.

Lähteet

Airos, M., Ahlqvist, T., Knudsen, M., Mutanen, A., Rapeli, L., Schauman, J., Setälä, M., Taylor, A. 2022. Ennakointi ja tulevat sukupolvet lainvalmistelun prosesseissa, instituutioissa ja käytännöissä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:66. (haettu 18.3.2026)

Appelqvist-Schmidlechner, K., Axelin, H., Helenius, J., Jahnukainen, M., Kallio, J. ja Kiilakoski, T. 2026. Nuorten tulevaisuususko horjuu - millaisia toimia nyt tarvitaan? Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijaryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Arevalo, P., Berti, K., Caretta, A. ja Eckefeldt, P. 2019. The Intergenerational Dimension of Fiscal Sustainability. European Economy Discussion Papers. European Commission.

Boston, J. 2016. Governing for the Future: Designing Democratic Institutions for a Better Tomorrow. Emerald Publishing Limited.

Busemeyer, M., Goerres, A. & Weschle, S. 2008. Demands for Redistributive Policies in an Era of Demographic Aging. The Rival Pressures from Age and Class in 15 OECD Countries.

Caney, S. 2018. Justice and Future Generations. Annual Review of Political Science 21.

Djakoff, V., Ojanen A. & Pitkäjänteisen hallinnon hub 2024. Kohti pitkäjänteistä hallintoa. Tulevaisuustietoisuudesta toimintaan. (haettu 16.9.2026)

Dufva, M., Kiiski-Kataja, E. & Lähdemäki-Pekkinen, J. 2026. Megatrendit 2026: Kohti uutta yhteiskuntasopimusta. Sitran selvityksiä 251. (haettu 29.10.2026).

E2 2026. Kyselyaineisto Sitralle 28.10.2026. Kyselyaineisto kerättiin Norstatin internetpaneelissa. Aineisto on painotettu iän, sukupuolen ja asuinpaikan mukaan väestötilastoja vastaavaksi.

Eduskunta 2026. Lakialoite LA 24/2026 vp. Lakialoite laiksi sukupolvivastuusta, ennakointia ja sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta toteuttavasta suunnittelusta ja arvioinnista.

Eduskunta 1994. Tulevaisuusvaliokunnan mietintö TuVM 1/1994 - VNS 3/1993 Tulevaisuusvaliokunnan mietintö n:o 1 valtioneuvoston selonteosta pitkän aikavälin tulevaisuudesta.

Euroopan komissio 2026. Strategy on Intergenerational Fairness. (haettu 15.10.2026).

European Environment Agency (EEA) 2025. Europe's environment and climate: knowledge for resilience, prosperity and sustainability. EEA Report 11/2025. European Environment Agency.

Fintelmann, J. E. O. 2026. Four broken promises are fuelling young people's anger. The European Correspondent, 15.10.2026. (haettu 29.10.2026).

Fredrikson, S. 2019. Suuret ikäluokat äänestävät aktiivisimmin – kolmasosa äänistä saatavissa 56–78-vuotiailta. Tilastokeskus, Tieto & trendit.

Gordon, R. J. 2016. The Rise and Fall of American Growth: The U.S. Standard of Living since the Civil War. Princeton University Press.

Gosseries, A. 2023. What is Intergenerational Justice? Polity.

Hakoniemi, E., Neuvonen, A., Jousilahti, J. & Kilpi J. 2025. Tuomittu kasvamaan? Sitran selvityksiä.

Happonen, K. & Kiilakoski, T. 2025. Nuoruuden kolme vuosikymmentä. Nuorisobarometri 2024. Nuorisotutkimusseura.

Hoffmann, J. M. 2022. Democracy, justice, & the long term: Designing institutions for the future. PhD thesis. University of Warwick.

Iivonen, S., Jernström, L., Korhonen, S., Luonsinen, M., Malin, M., Malkamäki, M., Ruottunen, S., Smolej, M., Sunnari, O., Tanner, N. & Hiilamo, H. 2024. Hyvinvointitaloudellinen ohjausmalli Suomelle – Hyvinvointitaloudellisten vaikutusten arviointimekanismi -projektin loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 9/2024.

IPCC 2023. Summary for Policymakers. Teoksessa Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. IPCC.

Jackson, A., Fernández, F., Tully, C. & Howe S. 2024. Working for the Wellbeing of Current and Future Generations - Learning from in-country innovations and building a global community for change. Implementation Handbook for the UN Declaration on Future Generations. School of International Futures (SOIF) 2024.

Jääskeläinen, A. 2026. Suomi ansaitsee ajattelun ja toiminnan peruskorjauksen. Teoksessa Kasvuatlas 2026. Sitra-sarja 308.

Kallio, J., Kiilakoski, T., Kimanen, A., Mietola, R. ja Sormanen N. 2026. Tiedettä tiiviisti: Vähän valtaa vaikuttaa Nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen ja osallisuus. Suomalainen tiedeakatemia.

Karismo, A. 2026. Nuoret kapinoivat eri puolilla Eurooppaa, koska tavallinen elämä karkaa ulottuvilta. Yle, 19.10.2026. (haettu 29.10.2026).

Kettunen, P. 2024. The Making of the Welfare State in Finland. Teoksessa Tokumaru, N., Yabunaga, C. & Shibayama, Y. (toim.) 2024. Creative Co-evolution of the Economies and Welfare States in the Nordic Countries. Springer.

Knudsen, M., Ahlqvist, T. & Taylor, A. 2023. Defining 'Future Generations': Epistemic Considerations on Conceptualizing a Future-Oriented Domain in Policy and Law-Making. Journal of Futures Studies 28(2), 3–19.

Koskimaa, V., Rapeli, L. 2019. Kansalaisten, päättäjien ja politiikan aikajänteet Suomessa. Politiikasta.fi. (haettu 9.10.2026)

Koskimaa, V., Rapeli, L. 2024. Advancing Future-Orientation in Policymaking: Institutions, Individuals and Risks (1st ed.). Routledge. (haettu 18.3.2026)

Kotkas, T. 2025. Tulevien sukupolvien oikeudet ja sosiaaliturvajärjestelmän taloudellinen kestävyys. Lakimies 1/2025, 75–96.

Kurronen, S. 2025. Innostaako ikääntyvä maa nuoria? Teoksessa Eläke- ja hoivapommi tikittävät – puheenvuoroja sukupolvien välisestä tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 5/2025.

Kurronen, S., Tikanmäki, H., Kallunen, J., Jauhiainen, S. ja Korkeaoja L. 2025. Eläke- ja hoivapommi tikittävät – puheenvuoroja sukupolvien välisestä tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 5/2025.

Kuusio, L., Männistö, L., Pulkkinen, M. & Salovaara, L. 2026. Lasten ja nuorten ääni tulevaisuuden Suomessa: Valtioneuvoston lasten ja nuorten osallisuuspilotti. Valtioneuvoston julkaisuja 2026:43. Valtioneuvosto.

Kyllönen, Simo 2020. Reilu vastuunjako ja ilmastoetiikka sukupolvien välillä. Teoksessa Kyllönen, S. & Oksanen, M. (toim). Ilmastonmuutos ja filosofia. Gaudeamus.

Laaksolahti, H., Tähkäpää, O. 2026. Huomisen luottamus edellyttää luottamusta huomiseen. Maanpuolustus-lehti. 23.9.2026. (haettu 15.10.2026).

Lagerspetz, E. 2023. Politiikka ja tulevaisuudesta tietäminen. Teoksessa Oksanen, M. & Vogt, H. (toim.) Huomisen huomaava demokratia: Pitkäjänteisen politiikan mahdollisuudet. Vastapaino.

Law, K., Syropoulos, S., Young, L. & O'Connor, B. 2025. Mapping prescriptive beliefs on seventh generation stewardship and increasing the temporal scope of intergenerational concern. Nature Volume 15 / 2025.

Lehto, M., Hjerppe, R., Vanne, R., Halla, K. ja Kemppi, H. 1994. Sukupolvien välinen tulonjako. Valtioneuvoston kanslia. (haettu 19.10.2026)

Lähdemäki-Pekkinen, J. & Jalava, E. 2026. Ilmasto ja luonto muuttuvat – miten Suomi sopeutuu ja uudistuu? Ilmasto- ja luontoskenaarioiden yhteiskunnalliset vaikutukset ja ratkaisut. Ennakointikatsaus 7. Sitra.

Lähdemäki-Pekkinen J., Rekola S., Solovjew-Wartiovaara A., Thompson Coon R. 2023. Tulevaisuusbarometri 2023. Suomalaisten tulevaisuususko yllätysten ajassa. Sitran selvityksiä 231. (haettu 23.9.2026)

McNeill, J. R. & Engelke, P. 2016. The Great Acceleration: An Environmental History of the Anthropocene since 1945. Harvard University Press.

Miettinen, T. 2024. Demokratian aika. Teos.

Mulgan, G. 2020. The Imaginary Crisis (and how we might quicken social and public imagination). UCL, Demos Helsinki and Untitled.

OECD 2020. Governance for Youth, Trust and Intergenerational Justice: Fit for All Generations? OECD Publishing.

OECD 2022. Anticipatory Innovation Governance Model in Finland: Towards a New Way of Governing. OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing. (haettu 18.3.2026)

OECD 2024. Future Generations Commissioner for Wales. OECD Youth Policy Toolkit.

OECD 2026. Well-being along the life course in Finland. OECD.

Oksanen, M. 2023. Lapset, oikeudet ja ilmastopolitiikka. Teoksessa Oksanen, M. & Vogt, H. (toim.) 2023. Huomisen huomaava demokratia: Pitkäjänteisen politiikan mahdollisuudet. Vastapaino.

Orjasniemi, S. 2026. Vakaa vielä tänään. Teoksessa Kasvuatlas 2026. Sitra-sarja 308.

Pouru, L., Minkkinen, M., Auffermann, B. Rowley, C., Malho, M., Neuvonen, A. 2020. Kansallinen ennakointi Suomessa 2020. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:17.

Poussa & Ylikoski 2026. Voiko tulevaisuudessa vierailla? Ennakoinnin kokemukselliset menetelmät. Sitran muistio.

Poussa, L., Rekola, S. & Tähkäpää, O. 2025. Mitä jos nuoret menettävät uskonsa tulevaisuuteen? Nuorten tulevaisuususko epävarmuuksien ajassa. Ennakointikatsaus 6. Sitra.

Rapeli, L. 2023. Voter Myopia Reassessed. Teoksessa: MacKenzie, M., Setälä, M., Kyllönen, S. (toim.) 2023. Democracy and the Future: Future-Regarding Governance in Democratic Systems. Edinburgh University Press.

Rekola, S., Vatja, K., Tähkäpää, O. 2024. Millaiseen tulevaisuuteen lapsilla on oikeus? Sitra.

Saijo, T. 2025. Future Design for Creating a World Worth Inheriting. Springler.

School of International Futures (SOIF) 2024. Fair public policies for all generations. An assessment framework. Haettu 1.9.2026.

School of International Futures (SOIF) 2026. From Promise to Practice: The Road to 2028 for Future Generations. A Mid-Point Review of the Implementation of the UN Declaration on Future Generations.

Setälä, M. 2024. The Politics of Non-Existence. Politics and Governance 12, Article 7678.

Silvasti, T. 2001. Talonpojan elämä: tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Smith, G. 2023. Democratic Design for Future-Regarding Institutions. MacKenzie, M., Setälä, M., Kyllönen, S. (toim.) 2023. Democracy and the Future: Future-Regarding Governance in Democratic Systems. Edinburgh University Press.

Spijkers, O. 2018. Intergenerational Equity and the Sustainable Development Goals. Sustainability 10(11), 3836.

TUI Stiftung 2026. Young Europe 2026. This is how people between 16 and 26 years of age think. TUI Stiftung.

Tähkäpää, O. 2021. Selvitys: Maailma 2050. Nuori.fi.

Tähkäpää, O. 2026. Ei kovin reilua! Nuorten tulevaisuususko huutaa ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta. Sitra. 2.4.2026. (haettu 15.10.2026)

Tähkäpää, O., Hirvola, P. ja Rouvinen, P. 2026. Kestävä talouspolitiikka murroksessa. Sitran muistio.

United Nations 2021. Our Common Agenda: Report of the Secretary-General. United Nations.

United Nations 2024. Declaration on Future Generations. United Nations.

United Nations 2024. Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generations. United Nations.

United Nations Environment Programme 2025. Global Climate Litigation Report: 2025 Status Review. UNEP.

United Nations University (UNU) 2025. 5 Key Dimensions of Climate Justice. UNU-EHS, 28.10.2025.

Uschanov, T. 2016. Hätä on tarpeen. Kulttuuripessimismin nousu 1965–2015. Teos.

Valtioneuvosto 2023. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa: Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen. Valtioneuvoston julkaisuja.

Valtioneuvosto 2026. Tulevaisuusselonteon 2. osa: Nuoret tulevaisuuden tekijöinä. Valtioneuvoston julkaisuja.

Valtiovarainministeriö (VM) 2025. Taloudellinen katsaus: Syksy 2025. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2025:49. Valtiovarainministeriö.

Valtiovarainministeriö (VM) 2026. Luota tulevaan: Valtiovarainministeriön virkapuheenvuoro 2026. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2026:42.

Vlandas, T. 2023. From Gerontocracy to Gerontonomia: The Politics of Economic Stagnation in Ageing Democracies. The Political Quarterly 94(3).

White, J. 2024. In the Long Run. The Future as a Political Idea. Profile Books.

World Commission on Environment and Development (WCED) (1987). Our Common Future. Report of the World Commission on Environment and Development. United Nations, A/42/427.

Zechner, M. & Sihto, T. 2024. The concept of generational contract: A systematic literature review. International Journal of Social Welfare.

Tekoälyn käyttö muistion teossa

Tekoälyä on hyödynnetty muistiota laadittaessa analyysityön tukena. Sitä on käytetty erityisesti sisältöjen hahmottamiseen, ryhmittelyyn sekä ilmaisun selkeyttämiseen.

Varsinaiset tulkinnat, johtopäätökset ja lopulliset muotoilut perustuvat kirjoittajien omaan arvioon. Tiivistelmä on käännetty tekoälyllä ruotsiksi ja englanniksi, ja ihminen on tarkastanut käännökset.

Kirjoittajista

Rosa-Maria Mäkelä työskentelee Sitrassa ennakoinnin asiantuntijana. Viime vuosina hänen työnsä on keskittynyt EU:n tulevaisuuteen, ennakointikyvykkyyden vahvistamiseen päätöksenteossa sekä turvallisuusympäristön murrokseen. Hän on perehtynyt myös digitaalisen vallan ja demokratian teemoihin. Aiemmin Rosa-Maria on työskennellyt valtionhallinnossa ja Euroopan komissiossa.

Onni Pekonen on Sitran ennakoinnin asiantuntija. Hänen työnsä keskittyy ennakoivan ja pitkäjänteisen päätöksenteon, demokratian sekä sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseen. Onni on työskennellyt aiemmin tutkijana ja valtionhallinnon kehittämistehtävissä.

Sanna Rekola on Sitran ennakoinnin asiantuntija, jota innostaa yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkastelu ja vaihtoehtoisten tulevaisuuksien pohtiminen. Sannan työpöydällä ovat viime vuosina olleet aiheet kuten Sitran Tulevaisuusbarometrit, nuorten tulevaisuususko ja tulevaisuusvallan laajentaminen päätöksenteossa. Aiemmin Sanna on työskennellyt muun muassa järjestösektorilla globaalin oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen teemojen parissa.

Otto Tähkäpää työskentelee Sitrassa ennakoinnin asiantuntijana ja Kestävän talouspolitiikan johtamiskoulutuksen fasilitaattorina. Hänen työnsä ytimessä on strategisen ja pitkäjänteisen päätöksenteon tukeminen tulevaisuustiedon ja ennakoinnin avulla. Aiemmin Otto on työskennellyt muun muassa perustamassaan Tulevaisuuskoulussa, Ellun Kanojen neuvonantajana, yrittäjänä, konsulttina ja tutkijana.

SITRA

SITRAN MUISTIO 16.11.2026
Sitran muistiot ovat tulevaisuustyömme taustaksi tuotettuja sisältöjä.
ISBN 978-952-347-491-8 (PDF) www.sitra.fi

SITRA.FI
Itämerenkatu 11-13
PL 160
00181 Helsinki
P. +358 294 618 991
LinkedIn @Sitra